

REGIONALE MONITOR BREDE WELVAART NOORDOOST FRYSLÂN

// INHOUDSOPGAVE

Samenvatting	4
Inleiding	5
Brede Welvaart in het Hier & Nu	8
Welzijn	9
Materiële welvaart	11
Gezondheid	13
Arbeid en Vrije Tijd	17
Wonen	21
Samenleving	24
Veiligheid	27
Milieu	29
Brede Welvaart Later	34
Economisch kapitaal	35
Natuurlijk kapitaal	37
Menselijk kapitaal	40
Sociaal kapitaal	42
Eerste Conclusies	43
Beschouwing	46
Geraadpleegde bronnen	49

// SAMENVATTING

Brede welvaart betreft de kwaliteit van leven in het hier en nu en de mate waarin deze ten koste gaat van die van latere generaties of van die van mensen elders in de wereld, zo luidt de definitie van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Naast welvaart is ook welzijn van belang voor de kwaliteit van leven. CBS heeft een regionale Monitor Brede Welvaart ontwikkeld. Het FSP heeft de cijfers uit deze CBS-monitor voor de regio Noordoost Fryslân op een rij gezet met een eerste duiding. Verder is er een vergelijking gemaakt van de regio met Nederland en de provincie Fryslân.

Het algemene beeld van brede welvaart in Noordoost Fryslân is dat het in deze regio relatief goed gaat op sociale aspecten, zoals welzijn, tevredenheid met het leven, sociale samenhang en veiligheid. Op deze aspecten scoort de regio in vergelijking met het landelijk gemiddelde gunstiger. Op de meer economische aspecten zoals inkomen, opleidingsniveau en bruto binnenlands product (bbp) per inwoner zijn de uitkomsten voor de regio Noordoost Fryslân lager dan landelijk, en in een aantal gevallen ook lager dan het provinciaal gemiddelde. Deze combinatie van hoge scores op sociale aspecten van brede welvaart en lagere scores op economische domeinen is bekend geworden als de 'Friese paradox' (FSP, 2019).

Als de regio Noordoost Fryslân op het gebied van brede welvaart wordt vergeleken met de provincie Fryslân dan zijn er veel overeenkomsten. Op sociale thema's zijn de uitkomsten vergelijkbaar. Op economische indicatoren scoort de regio Noordoost Fryslân minder gunstig dan de provincie. Dit betreft met name het besteedbaar inkomen en het bbp, en ook het percentage hoogopgeleide inwoners. Hetzelfde geldt voor bepaalde indicatoren rond het thema gezondheid. Zo is er sprake van een ongunstiger score op overgewicht.

Tussen de gemeenten zijn ten aanzien van brede welvaart een aantal verschillen te zien. Het meest opvallend is dat de gemeente Tytsjerksteradiel er op een aantal indicatoren in positieve zin uitspringt, bijvoorbeeld in inkomen en vermogen per huishouden en aandeel hoogopgeleide inwoners. Aan de andere kant scoren Achtkarspelen en Dantumadiel op deze economische aspecten minder goed. Deze verschillen zijn te verklaren uit de verdeling van de beroepsbevolking over de sectoren. In Tytsjerksteradiel, met de grote forensenplaatsen Hurdegaryp en Burgum, wonen meer mensen die in de dienstensector werken, bijvoorbeeld in Leeuwarden en Drachten.

Met de eerste analyse en duiding van de Monitor Brede Welvaart voor de regio Noordoost Fryslân kan een breed, integraal beeld gevormd worden van de regionale 'stand van zaken'. De Monitor Brede Welvaart kan het beleid voor brede welvaartsontwikkeling voeden. De Monitor kan een hulpmiddel zijn voor het signaleren en vaststellen van uitdagingen. Het kan een afwegingskader bieden dat helpt om integrale keuzes te maken, en door te redeneren wat de gevolgen zijn van beleidskeuzes voor het heden en de toekomst.

In de komende jaren zal de monitor doorontwikkeld worden, zowel landelijk als regionaal. Met aanvullende cijfers kan de regionale monitor verder passend gemaakt worden voor de regio. Het FSP werkt daarbij samen met andere partijen in Fryslân en legt verbindingen met relevant onderzoek dat door landelijke planbureaus verricht wordt. Noordoost Fryslân werkt in een regionale samenwerking aan ontwikkeling van het gebied in het kader van de Regio Deal Noordoost Fryslân, waarbij het FSP als kennismakelaar kennis toevoegt en dat van anderen doorgeeft.

// INLEIDING

De vier gemeenten in Noordoost Fryslân (Achtkarspelen, Dantumadiel, Noardeast-Fryslân en Tytsjerksteradiel) willen werken aan hun eigen ontwikkeling en hebben daartoe een Regio Deal gesloten. Daartoe is een Versnellingsagenda opgesteld, die sociaal-economische structuurversterking als overkoepelend doel heeft. Het doel van dit beleidsprogramma is om de 'brede welvaart' van het gebied te verbeteren. Het Fries Sociaal Planbureau (FSP) helpt de betrokkenen om de beleidsmaatregelen te koppelen aan brede welvaart. Maar wat is brede welvaart?

Hoe een samenleving zich ontwikkelt is niet alleen uit te drukken in geld en economische groei. Naast welvaart is ook welzijn van belang. Dat is het uitgangspunt achter het concept 'brede welvaart'. Het concept is bedoeld om met een brede blik naar ontwikkeling en groei te kijken. Bij brede welvaart ligt het accent op de kwaliteit van leven dat samenhangt met talrijke factoren, die per gebied kunnen verschillen. Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) heeft, in overleg met statistici uit andere Europese landen, een monitor ontwikkeld met een breed scala aan indicatoren. In 2020 is deze landelijke 'Monitor Brede Welvaart' voor de derde maal gepubliceerd. In opdracht van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) heeft het CBS deze landelijke monitor eind 2020 doorontwikkeld in de 'Regionale Monitor Brede Welvaart'. Daarmee is de monitor Brede Welvaart - via een dashboard op de website van CBS - nu ook op provinciaal, regionaal en gemeentelijk niveau beschikbaar.

Regionale monitor

Het FSP vertaalt met de onderliggende scan de cijfers uit het dashboard naar een regionale duiding. Daarmee ontstaat een kader voor de regionale analyse van brede welvaartsontwikkeling. Daarnaast wordt de regionale brede welvaartsscan, in het kader van de Regio Deal Noordoost Fryslân, jaarlijks aangevuld met een inhoudelijke verdieping. Dit jaar richt die verdieping zich op 'Werken en Leren'. In de komende jaren richten we ons op de andere programmalijnen uit de Versnellingsagenda.

Het [dashboard van het CBS](#) toont de feitelijke informatie met cijfers voor alle thema's en indicatoren. Vergelijking en duiding van de cijfers wordt echter overgelaten aan de bezoeker van de website. Voor Fryslân als provincie heeft het Fries Sociaal Planbureau (FSP) een eerste duiding gegeven in het rapport 'Brede welvaart in Fryslân. Eerste duiding van de CBS-monitor' (FSP, 2021). Er is echter ook behoefte aan duiding voor de regio. Het FSP geeft in deze onderliggende rapportage, mede op verzoek van de betrokkenen van de Regio Deal, een eerste beschrijving en duiding van de uitkomsten van de regionale Monitor Brede Welvaart specifiek voor de regio Noordoost Fryslân. Het FSP brengt in de komende tijd jaarlijks een rapportage uit over de brede welvaart in Noordoost Friesland, ook in het kader van de monitoring van de Regio Deal. In deze eerste duiding blijven we nog dicht bij de methode van het CBS. In de volgende jaren zullen de CBS-indicatoren aangevuld worden door het FSP. De regio Noordoost Fryslân staat daarvoor mede model, en kan zodoende als een proeftuin worden gezien voor verfijnd onderzoek dat zicht geeft op brede welvaart in de regio.

Drie dimensies

'Brede welvaart betreft de kwaliteit van leven in het hier en nu en de mate waarin deze ten koste gaat van die van latere generaties of van die van mensen elders in de wereld', zo luidt de CBS-definitie. Hierbij zijn drie dimensies te onderscheiden: 'hier & nu', 'later' en 'elders'. In het 'hier & nu' presenteert het CBS cijfers over de materiële welvaart, welzijn en de persoonlijke leefomgeving van mensen. Brede welvaart 'later' heeft betrekking op de hulpbronnen die volgende generaties nodig hebben om een zelfde niveau van welvaart te

kunnen bereiken als de huidige generatie. De dimensie 'elders' heeft betrekking op de effecten van keuzes binnen een regio op banen, inkomens, milieu en hulpbronnen in andere regio's en andere landen. De regionale Monitor Brede Welvaart bevat nu nog alleen de dimensies 'hier & nu' en 'later'. De dimensie 'elders' moet voor de regionale monitor nog ontwikkeld worden.

Brede welvaart Noordoost Fryslân

In deze rapportage wordt inzichtelijk gemaakt hoe het is gesteld met de brede welvaart in de regio Noordoost Fryslân. Hiertoe worden de meest recente cijfers voor de regio op een rij gezet. Noordoost Fryslân wil een regio zijn waar het goed leven, wonen en werken is, met een goed toekomstperspectief. Bewoners en potentiële bewoners baseren hun waardering of beoordeling van een regio mede op hoe het elders is gesteld. Daarom maken we in deze rapportage steeds een aantal vergelijkingen. Ten eerste wordt nagegaan hoe de regio Noordoost Fryslân scoort op de brede welvaartsindicatoren in vergelijking met Nederland. Daarnaast wordt er een vergelijking gemaakt van de regio met het Fries gemiddelde. De regio Noordoost Fryslân maakt deel uit van de provincie Fryslân en heeft met andere regio's in Fryslân gemeen dat zij te maken hebben met demografische veranderingen (krimp, vergrijzing, ontgroening), het plattelandskarakter en de vergelijkbare afstand tot de Randstad; het politiek en economisch centrum van het land.

Het CBS onderscheidt in Fryslân drie zogenaamde COROP-regio's, waarvan zij op regionale schaal data verzamelt: Zuidwest- Fryslân, Zuidoost-Fryslân en Noord-Fryslân. Die COROP-regio Noord-Fryslân is groter dan de regio Noordoost Fryslân die in deze rapportage centraal staat. Die omvat namelijk ook de gemeenten Harlingen en Waadhoeke, de Waddeneilanden en Leeuwarden. De scores van de gemeenten worden ook vergeleken met die van de COROP-regio Noord-Fryslân. Tenslotte gaan we in deze rapportage ook in op de vraag hoe de vier afzonderlijke gemeenten in Noordoost Fryslân op de brede welvaartsindicatoren onderling verschillen. Deze laatste toets wordt soms bemoeilijkt doordat voor de fusiegemeente Noardeast Fryslân, die in 2019 is ontstaan na herindeling van de gemeenten Ferwerderadeel, Kollumerland c.a. en Dongeradeel, niet voor alle indicatoren data beschikbaar zijn. Ook voor de gemeente Dantumadiel geldt dat er bij sommige indicatoren data ontbreken, door de lage inwonersaantal.

Hulpmiddel voor beleid

Brede welvaart gaat over een brede en integrale ontwikkeling in een gebied. Het instrument van de regionale Monitor Brede Welvaart kan als hulpmiddel gebruikt worden voor een ruime blik, met daarbij aandacht voor de samenhang of onderlinge verbanden tussen de thema's en indicatoren. Door analyse van de data van de regionale Monitor Brede Welvaart kunnen goede en minder goede punten van een regio gesignaleerd worden. Vervolgens kunnen de gesignaleerde knelpunten geagendeerd worden. Beleidsmakers kunnen de data in deze rapportage als basis voor beleidsvorming gebruiken. Behalve overheden kunnen ook bedrijven, maatschappelijke organisaties of burgers gebruik maken van deze informatie. Wel moet hierbij opgemerkt worden dat er vaak wel beperkingen zijn in de metingen die gewenst zijn en de metingen die mogelijk zijn. Ook ontbreken voor een aantal indicatoren cijfers voor de regio of een aantal gemeenten, omdat deze niet beschikbaar zijn bij CBS. In de beschouwing komen we daar uitgebreider op terug.

Verschillende monitoren

De regionale Monitor Brede Welvaart maakt het mogelijk om regio's met elkaar te vergelijken. Bovendien steunt de systematiek op een wetenschappelijke basis en wordt ze omarmd door het Rijk die de Regio Deals mede mogelijk maakt. Daarom kiest het FSP voor deze methode. Er zijn op dit moment ook andere monitoren beschikbaar die aan dezelfde ambities raken. De Rabobank en Universiteit Utrecht hebben gezamenlijk een eigen meetsystematiek voor brede welvaart ontwikkeld, met als onderscheidend element

dat die resulteert in één indexcijfer per regio. Daarnaast besteden veel Friese gemeenten aandacht aan de *Sustainable Development Goals* (SDG's). Deze zijn geformuleerd door de Verenigde Naties en zijn onderscheidend vanwege hun internationale zeggingskracht. Echter, de SDG's zijn op landelijk niveau wel in verband gebracht met de meetmethode van brede welvaart, maar op gemeentelijk en provinciaal niveau (nog) niet. Verder zijn er de overzichtswerken van het Fries Sociaal Planbureau (2019) en de provincie Fryslân. Kenmerkend is dat deze werken unieke data verwerken die het beeld van Fryslân verfijnen.

Leeswijzer

In de volgende hoofdstukken bespreken we eerst de acht thema's van de dimensie 'hier en nu'. Daarna volgen de vier soorten kapitalen van de dimensie 'later'. We sluiten af met een conclusie en beschouwing.

// BREDE WELVAART IN HET HIER EN NU

Bij brede welvaart worden drie dimensies onderscheiden om de diverse aspecten ervan goed voor het voetlicht te brengen. In de dimensie *hier en nu* staat de brede welvaart in het heden centraal. De indicatoren waarmee dit in beeld wordt gebracht zijn uitgewerkt in de zogenaamde CES-recommendations, een statistisch raamwerk dat is opgesteld door de Verenigde Naties, OESO en Eurostat. De dimensie *hier en nu* geeft inzicht in de concrete materiële welvaart, de kwaliteit van de omgeving, persoonlijke kenmerken van inwoners en het algemeen welzijn (Horlings & Smits, 2019).

In de CES-recommendations zijn thema's geïdentificeerd die relevant zijn om de (brede) welvaart in hier en nu te beschrijven. Deze thema's zijn ontleend aan de literatuur en eerdere rapporten over welvaart, welzijn en menselijke behoeften (vgl. Brundtlandrapport, (WCED,1987); Commissie Stiglitz, 2009; OECD, 2011). De beschrijving van de brede welvaart in Noordoost Fryslân gebeurt op basis van de 34 indicatoren van de regionale Monitor Brede Welvaart van CBS die eind 2020 is verschenen. Deze indicatoren schetsen een globaal beeld van de brede welvaart in het hier en nu aan de hand van de acht thema's:

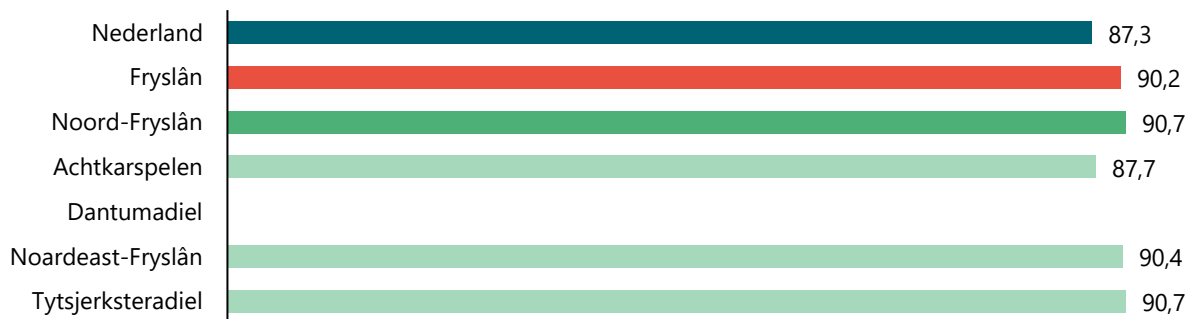
1. Welzijn
2. Materiële welvaart
3. Gezondheid
4. Arbeid en vrije tijd
5. Wonen
6. Samenleving
7. Veiligheid
8. Milieu

Brede welvaart gaat over alles wat mensen van waarde vinden. Met de toenemende welvaart in de westerse wereld is het besef gekomen in de samenleving dat het leven om meer gaat dan alleen materiële zaken. Daarbij groeit de aandacht voor het welzijn in onze samenleving, waarbij het onder andere gaat om de tevredenheid met de leefsituatie. In de regionale Monitor Brede Welvaart wordt het welzijn gemeten door de mate waarin men tevreden is met het leven en de tevredenheid met vrije tijd.

Tevredenheid met het leven

In Noord-Fryslân is 90,7 procent van de inwoners tevreden met zijn/haar leven. Zij geven een 7 of hoger rapportcijfer voor hun tevredenheid met het leven. Dit percentage ligt hoger dan in Nederland (87,3%) en iets hoger dan in de provincie Fryslân (90,2%). Tussen de gemeenten in Noordoost Fryslân zijn wel enige verschillen. In de gemeenten Noardeast-Fryslân en Tytsjerksteradiel liggen de percentages (vrijwel) gelijk aan het gemiddelde in Noord-Fryslân, terwijl de gemeente Achtkarspelen wat lager scoort (87,7%).

Tevredenheid met het leven (percentage inwoners dat een 7 of hoger geeft op tevredenheid met het leven), 2019

Tevredenheid met vrije tijd

De tevredenheid met vrije tijd wordt gemeten aan de hand van het percentage inwoners dat aangeeft tevreden te zijn met hun vrije tijd. Zij geven een 7 of hoger voor de hoeveelheid vrije tijd. In Noord-Fryslân is 76,1 procent van de inwoners tevreden met zijn/haar vrije tijd. Dit is hoger dan landelijk- (74,2%) en provinciaal gemiddelde (75,8%). Van de gemeenten in de regio Noordoost Fryslân is het percentage het hoogst in de gemeente Noardeast-Fryslân (76%) en het laagst in de gemeente Achtkarspelen (74,3%).

Tevredenheid met vrije tijd (percentage inwoners (18+) dat een 7 of hoger geeft op tevredenheid met hoeveelheid vrije tijd), 2019

Definities thema welzijn

Tevredenheid met het leven

Deel van de mensen van 18 jaar of ouder dat een score van 7 tot en met 10 geeft als antwoord op de vraag 'Kunt u op een schaal van 1 tot en met 10 aangeven in welke mate u tevreden bent met het leven dat u nu leidt. Een 1 staat voor volledig ontevreden en 10 voor volledig tevreden'. Een score van 7 tot en met 10 wordt geclassificeerd als tevreden.

Tevredenheid met vrije tijd

Deel van de mensen van 18 jaar of ouder dat een score van 7 tot en met 10 geeft als antwoord op de vraag 'Kunt u op een schaal van 1 tot en met 10 aangeven in welke mate u tevreden bent met de hoeveelheid vrije tijd die u heeft. Een 1 staat voor volledig ontevreden en 10 voor volledig tevreden'. Een score van 7 tot en met 10 wordt geclassificeerd als tevreden.

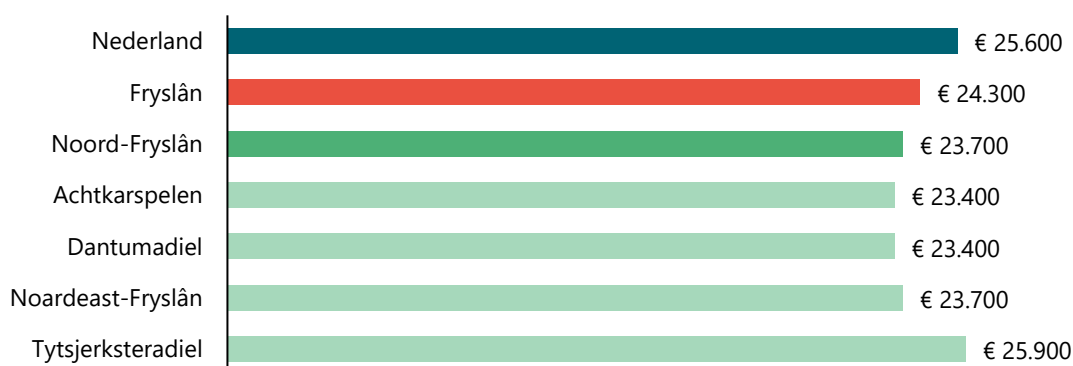
// MATERIËLE WELVAART

Het thema materiële welvaart omvat een aantal onderwerpen die dicht bij de traditionele opvattingen van welvaart liggen. Het gaat dan om de financiële situatie van mensen, die hun kansen en keuzemogelijkheden mede bepaalt, ook op het gebied van thema's als gezondheid, vrije tijd en wonen. Wanneer iemands financiële positie voldoende of goed is, geeft dat ook meer zekerheid in het leven. In de regionale monitor brede welvaart wordt materiële welvaart in beeld gebracht door het mediaan besteedbaar inkomen van huishoudens en het bruto binnenlands product.

Besteedbaar inkomen per huishouden

In 2018 ligt het mediaan besteedbaar inkomen in Noord-Fryslân op € 23.700 per huishouden. De mediaan is het middelste getal wanneer alle inkomens van laag naar hoog worden gesorteerd. Dat is iets lager dan de mediaan van de provincie Fryslân (€ 24.300), en bijna tweeduizend euro lager dan de mediaan van Nederland (€ 25.600). Provincie Fryslân staat bijna onderaan in de provinciale ranglijst (alleen Groningen scoort lager). In de regio kent Tytsjerksteradiel een opvallend hogere mediaan dan de andere gemeenten (€ 25.900). Daarmee is Tytsjerksteradiel de enige gemeente in Noordoost Fryslân die boven het provinciale en landelijke mediaan scoort.

Mediaan besteedbaar inkomen in euro's per huishouden (gecorrigeerd voor inflatie, in constante prijzen), 2018

Bruto binnenlands product

Het bruto binnenlands product (bbp) is de maat om de omvang van de economie in een land of regio uit te drukken. Het bbp vertegenwoordigt daarmee de totale toegevoegde waarde van alle daar geproduceerde goederen en diensten. Een hoog bbp per inwoner betekent dat een land of regio welvarend is. In Noord-Fryslân bedraagt het bbp € 29.400 per inwoner. Dit is nagenoeg gelijk aan het Friese gemiddelde (€ 29.500), maar ruim onder het landelijk gemiddelde (€ 43.600). Er zijn geen cijfers over de afzonderlijke gemeenten beschikbaar.

Bruto binnenlands product (in euro's per inwoner), 2019

Definities thema materiële welvaart

Besteedbaar inkomen

Het mediaan gestandaardiseerd besteedbaar inkomen per huishouden, in euro. Bij de berekening wordt gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van huishoudens. De mediaan is het middelste getal wanneer alle inkomens van laag naar hoog worden gesorteerd.

Bruto binnenlands product

Bruto binnenlands product (bbp) in constante prijzen van 2015. Het bbp is een maat voor de omvang van de economie.

// GEZONDHEID

Een goede gezondheid is belangrijk voor een goed leven. Gezonde mensen hebben over het algemeen een betere kwaliteit van leven, zijn zelfredzamer en doen minder beroep op de zorg. Een minder goede gezondheid daarentegen gaat gepaard met minder welzijn en kan consequenties hebben voor leefgebieden als arbeid, wonen en samenleving. Het thema gezondheid wordt in de regionale Monitor Brede Welvaart in beeld gebracht door vijf indicatoren, namelijk: overgewicht, levensverwachting van vrouwen, levensverwachting van mannen, ervaren gezondheid en het aantal personen met één of meer langdurige ziekten of aandoeningen.

Overgewicht

In Noord-Fryslân heeft iets meer dan de helft van de inwoners te maken met overgewicht (51,4%). Iemand met overgewicht heeft een grotere kans op gezondheidsrisico's dan iemand met een gezond gewicht. In de provincie Fryslân ligt dit percentage iets lager (50,4%) en landelijk heeft iets minder dan de helft van de bevolking te maken met overgewicht (48,9%). Tussen gemeenten in de regio zien we ook verschillen. In de gemeente Achtkarspelen komt relatief veel overgewicht voor (58,3%). Ook in de gemeenten Dantumadiel en Tytsjerksteradiel ligt het percentage boven het provinciaal gemiddelde. Voor de gemeente Noardeast-Fryslân zijn geen cijfers beschikbaar, omdat de meest recente cijfers van deze indicatoren uit 2016 komen, voor de herindeling.

Overgewicht (percentage personen van 19 jaar en ouder met een BMI van 25,0 kg/m² en hoger), 2016

Levensverwachting vrouwen en mannen

De gemiddelde levensverwachting betreft het aantal jaren dat iemand naar verwachting zal leven vanaf geboorte. Voor Noord-Fryslân als geheel zijn geen cijfers beschikbaar, maar wel voor de afzonderlijke gemeenten. Daar zien we dat de levensverwachting voor vrouwen redelijk gelijk is, alleen in Dantumadiel ligt dit iets lager (82,5 jaar). De levensverwachting voor mannen is in Achtkarspelen het laagst (78,9 jaar), terwijl de levensverwachting bij mannen in Dantumadiel juist het hoogst is (79,9 jaar).

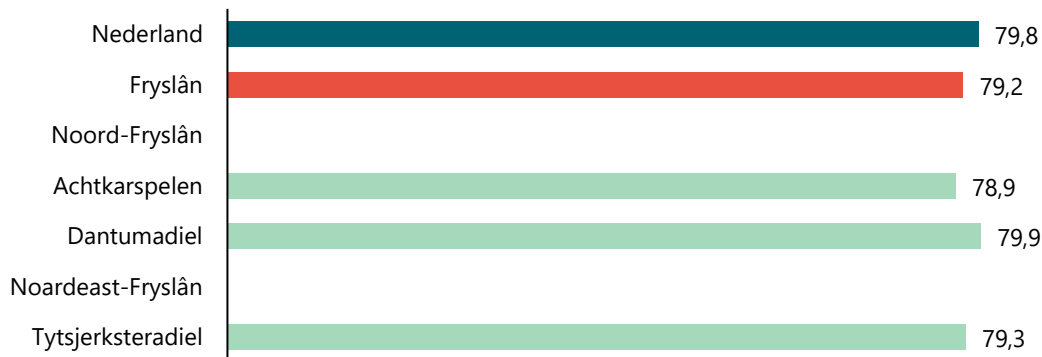
Het gemiddelde in Nederland is in de afgelopen jaren sterk gestegen naar 83,2 jaar voor vrouwen en 79,8 jaar voor mannen in de periode 2013-2016. Dit is vooral te danken aan verbeterde zorg en preventie (RIVM, 2016). Er zijn echter wel grote gezondheidsverschillen. Inwoners met lagere inkomens en lagere opleiding leven gemiddeld zeven jaar korter en ervaren 18 jaar minder goede gezondheid dan hoger opgeleiden (VTV,

2018). Voor vrouwen ligt het gemiddelde van Fryslân gelijk aan het landelijk gemiddelde (83,2%), voor mannen ligt dat iets lager (79,2%).

Levensverwachting vrouwen in jaren (bij geboorte), 2016

Levensverwachting mannen in jaren (bij geboorte), 2016

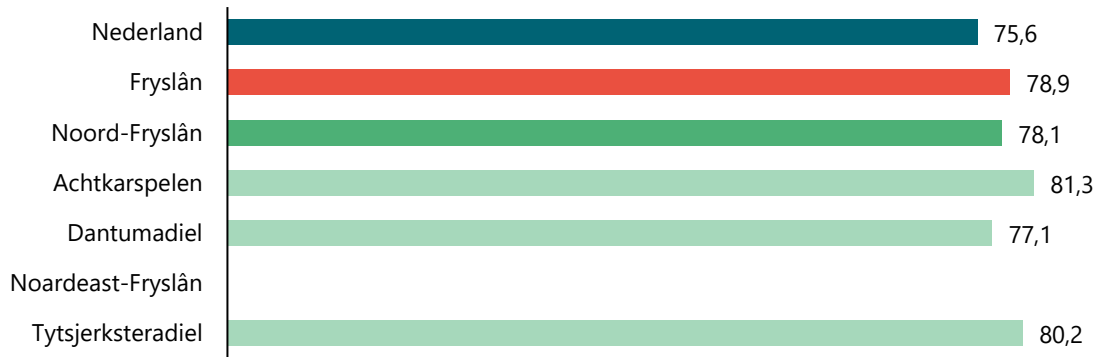

Ervaren gezondheid

In de regio Noord-Fryslân geeft 78,1 procent van de volwassenen een hoge waardering aan de eigen gezondheid. In de provincie Fryslân is dit percentage iets hoger, namelijk 78,9 procent. Het landelijk gemiddelde ligt op 75,6 procent. Provincie Fryslân staat bovenaan in de provinciale ranglijst. Als we kijken naar de gemeenten in Noordoost Fryslân, dan zien we dat Achtkarspelen en Tytsjerksteradiel hoger scoren dan het provinciaal gemiddelde (resp. 81,3% en 80,2%), terwijl Dantumadiel met 77,1 procent wat lager scoort ten opzichte van het provinciale- en regio-gemiddelde.

Ervaren gezondheid is het oordeel over de eigen gezondheid en heeft betrekking op zowel de lichamelijke als de geestelijke gezondheid. Ook leefstijlfactoren (zoals roken of weinig bewegen) kunnen het oordeel over de eigen gezondheid mede bepalen. Hoe mensen hun eigen gezondheid bepalen blijkt samen te hangen met leeftijd. Zo kijken ouderen vooral naar chronische aandoeningen, lichamelijke beperkingen en zorggebruik als ze hun gezondheid beoordelen, terwijl jongeren fitheid en leefstijl noemen (Volksgezondheidszorg.info, 2018).

Ervaren gezondheid (percentage van de bevolking van 19 jaar en ouder dat zijn eigen gezondheid (zeer) goed vindt), 2016

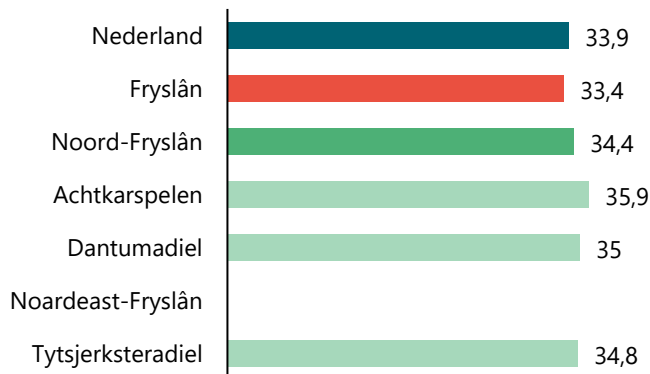

Personen met één of meerdere ziekten of aandoeningen

In de regio Noord-Fryslân heeft 34,4 procent van de volwassenen last van één of meer langdurige ziekten of aandoeningen. In Fryslân ligt dat gemiddelde een procentpunt lager (33,4%), terwijl het landelijk gemiddelde ertussen in ligt (33,9%). In Noordoost Fryslân zien we dat alle gemeenten boven het provinciaal en regionaal gemiddelde scoren, waarbij Achtkarspelen het grootste percentage personen met één of meerdere ziekten of aandoeningen kent. Voor de gemeente Noardeast-Fryslân zijn geen cijfers bekend.

De verwachting is dat het aantal mensen met een chronische aandoening vanwege de vergrijzing zal toenemen. Ook hebben artsen en de bevolking zelf meer aandacht voor chronische ziekten waardoor steeds eerder een diagnose wordt gesteld. Vroege opsporing en een betere behandeling maken dat mensen langer kunnen leven met hun ziekte (RIVM, 2013). Het aandeel inwoners van Fryslân met een chronische aandoening neemt toe met de leeftijd, maar ook opleidingsniveau speelt een belangrijke rol.

Personen met één of meer langdurige ziekten of aandoeningen in percentages, 2016

Definities thema gezondheid

Overgewicht

Percentage personen van 19 jaar en ouder met een BMI van 25,0 kg/m² en hoger. Cijfers over lichaamsgewicht zijn gebaseerd op zelf gerapporteerde waarden. De Body Mass Index (BMI) is een maat voor overgewicht, berekend als het quotiënt van het gewicht in kilogram en het kwadraat van de lengte in meters (kg/m²).

Levensverwachting mannen

Levensverwachting in jaren voor mannen bij geboorte (gemiddelde waarde periode 2013-2016).

Levensverwachting vrouwen

Levensverwachting in jaren voor vrouwen bij geboorte (gemiddelde waarde periode 2013-2016).

Ervaren gezondheid

Percentage personen van 19 jaar en ouder met antwoordcategorie 'goed' of 'zeer goed' naar de vraag algemene gezondheidstoestand.

Personen met één of meer langdurige ziekten of aandoeningen

Percentage personen van 19 jaar en ouder met één of meer langdurige ziekten of aandoeningen. Langdurig is (naar verwachting) 6 maanden of langer.

// ARBEID EN VRIJE TIJD

Een goede opleiding en werk is belangrijk voor iemands inkomen en het meedoen in de samenleving. Daarnaast is vrije tijd van grote invloed op de ervaren levenskwaliteit. Werk en vrije tijd moeten dan ook in balans zijn. Het thema arbeid en vrije tijd omvat vijf indicatoren, namelijk: arbeidsparticipatie (bruto en netto), hoogopgeleide bevolking, werkloosheid, vacaturegraad en de tevredenheid met reistijd van en naar werk.

Bruto-arbeidsparticipatie

De bruto-arbeidsparticipatie is het aandeel 15- tot 75-jarigen van de gehele bevolking, zowel degenen die wel en niet aan het werk zijn. In 2019 ligt de bruto-arbeidsparticipatie in Noord-Fryslân op 70,2 procent, iets onder het Fries gemiddelde. Landelijk gezien ligt dit aandeel hoger, namelijk 71,2 procent. De bruto-arbeidsparticipatie is het laagst in Dantumadiel, met een procentpunt lager dan het regio-gemiddelde. Deze verhouding zien we zowel bij de bruto- als netto-arbeidsparticipatie terug.

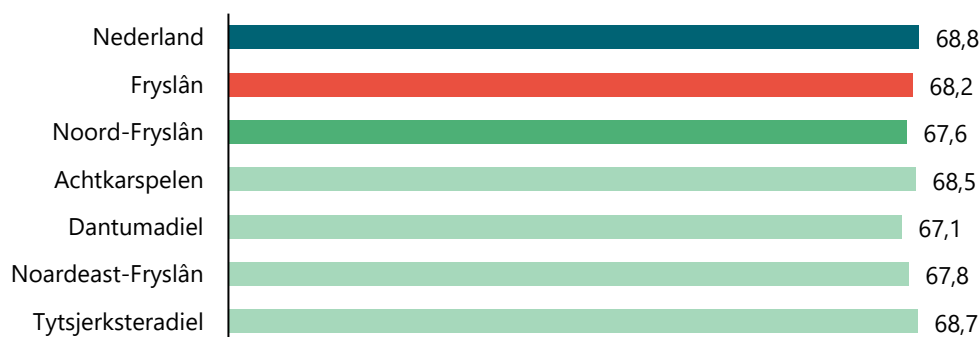
Bruto-arbeidsparticipatie (het aandeel van de (werkzame en werkloze) beroepsbevolking (15 t/m 74 jaar) in de bevolking van dezelfde leeftijdsgroep), 2019

Netto-arbeidsparticipatie

De netto-arbeidsparticipatie laat zien hoeveel procent van de beroepsbevolking van 15 tot 75 jaar werkzaam is. In 2019 ligt dat percentage in de regio Noord-Fryslân op 67,7 procent, iets lager dan het gemiddelde van de provincie (68,2%). Dantumadiel kent het laagste percentage werkzame beroepsbevolking (67,1%). Achtkarspelen en Tytsjerksteradiel scoren hoger dan het regionaal en provinciaal gemiddelde.

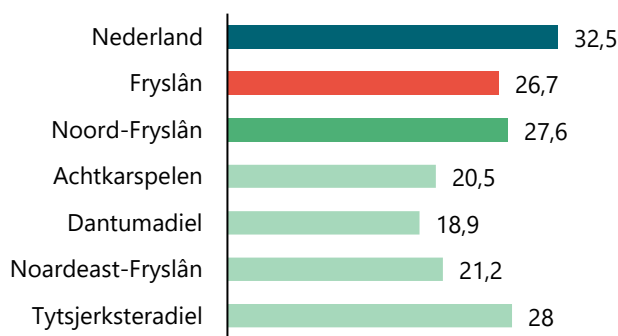
Netto-arbeidsparticipatie (het aandeel van de werkzame beroepsbevolking (15 t/m 74 jaar) in de bevolking van dezelfde leeftijdsgroep), 2019

Hoogopgeleide bevolking

Bijna een derde van de Nederlandse bevolking (32,5%) van 15 tot 75 jaar heeft succesvol een hbo- of wo-opleiding afgerond en mag zich hierdoor hoogopgeleid noemen. In Noord-Fryslân ligt dat aandeel op 27,6 procent, iets meer dan de provincie Fryslân (26,7%). Dit heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat Leeuwarden ook onderdeel is van deze COROP-regio. Daar is een veel groter deel van de inwoners hoogopgeleid (34,5%) o.a. dankzij de hogescholen en universiteit. Binnen de gemeenten in Noordoost Fryslân valt vooral Tytsjerksteradiel op, waar het aandeel hoogopgeleiden een stuk hoger ligt, namelijk op 28 procent. In Dantumadiel is het aandeel hoger opgeleiden met 18,9 procent een stuk lager dan het provinciaal en regionaal gemiddelde. Ook Achtkarspelen en Noardeast-Fryslân scoren onder die gemiddelden. Dat de brede welvaart wordt gemeten met het aandeel hoger opgeleiden onder de bevolking betekent niet dat andere onderwijsvormen en –niveaus niet van belang zijn.

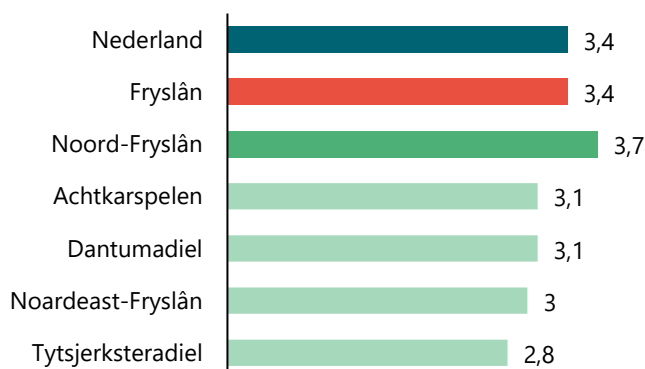
Percentage hoogopgeleide bevolking (15 t/m 74 jaar) met een hbo- of wo-diploma, 2019

Werkloosheid

In 2019 was 3,7 procent van de beroepsbevolking in Noord-Fryslân werkloos. Sinds 2015 daalt de werkloosheid gestaag, zowel landelijk als regionaal. In Fryslân was de werkloosheid altijd hoger, maar is nu gelijk aan het landelijk gemiddelde (3,4%). In de regio Noordoost Fryslân zijn de percentages per gemeente lager dan het provinciaal gemiddelde.

Werkloosheid in percentages (personen van 15 t/m 74 jaar zonder betaald werk, die recent naar werk hebben gezocht en daarvoor direct beschikbaar zijn), 2019

Vacaturegraad

De vacaturegraad is het aantal openstaande vacatures per duizend banen. Onder een vacature wordt verstaan een arbeidsplaats waarvoor, binnen of buiten een onderneming of instelling, personeel wordt gezocht. In 2019 stonden in Nederland per duizend banen gemiddeld 33 vacatures open. In Fryslân was de

vacaturegraad 28 en deelt hiermee samen met provincie Groningen de laatste plaats in de provinciale rangorde. Er zijn geen cijfers beschikbaar over de regio of individuele gemeenten.

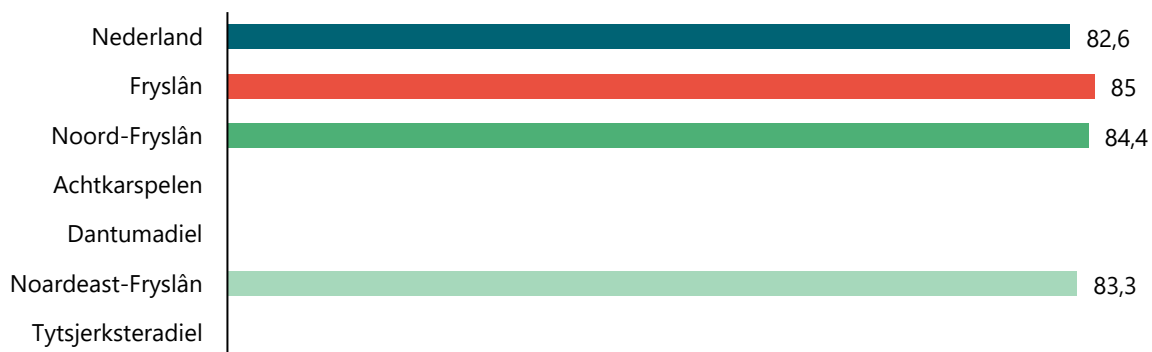
Vacaturegraad (aantal openstaande vacatures per duizend banen), 2019

Tevredenheid met reistijd van en naar werk

De mobiliteit van personen bestaat voor het grootste deel, zowel qua afstand als reistijd, uit het woon-werkverkeer. Voor werk is het vaak noodzakelijk om te reizen, vaak meerdere dagen in de week of vrijwel dagelijks. De tevredenheid met deze reistijd laat zien hoe tevreden werkenden met minimaal 12 werkuren in een week zijn over hun reistijd van en naar werk. In de regio Noord-Fryslân is 84,4 procent van de inwoners tevreden met deze reistijd. Landelijk gezien ligt dat op 82,6 procent, in de provincie Fryslân iets hoger (85%). Voor de gemeenten Achtkarspelen, Dantumadiel en Tytsjerksteradiel zijn geen cijfers beschikbaar.

Percentage van de werkenden (18-75 jaar) dat tevreden is met de reistijd van en naar het werk, 2019

Definities thema arbeid en vrije tijd

Bruto arbeidsparticipatie

Het aandeel van de (werkzame en werkloze) beroepsbevolking 15 t/m 74 jaar in de bevolking van dezelfde leeftijdsgroep (beroeps- en niet-beroepsbevolking).

Netto arbeidsparticipatie

Het aandeel van de werkzame beroepsbevolking 15 t/m 74 jaar in de bevolking van dezelfde leeftijdsgroep (beroeps- en niet-beroepsbevolking).

Werkloosheid

De werkloze beroepsbevolking als percentage van de (werkzame en werkloze) beroepsbevolking. Personen van 15 t/m 74 jaar zonder betaald werk, die recent naar werk hebben gezocht en daarvoor direct beschikbaar zijn.

Hoogopgeleide bevolking

Percentage van de bevolking van 15 t/m 74 jaar dat hoger onderwijs heeft afgerond (op het niveau van HBO of WO)

Vacaturegraad

De vacaturegraad is het aantal openstaande vacatures per duizend banen. Het betreft de vacaturegraad aan het einde van het vierde kwartaal. Onder een vacature wordt verstaan een arbeidsplaats waarvoor, binnen of buiten een onderneming of instelling, personeel wordt gezocht dat onmiddellijk of zo spoedig mogelijk geplaatst kan worden. Een baan is een werkkring van een werknemer, ongeacht het aantal uren dat gewerkt wordt.

Tevredenheid reistijd van en naar werk

Deel van de mensen van 18 tot 75 jaar met een betaalde baan van minimaal 12 uur per week dat een score van 7 tot en met 10 geeft als antwoord op de vraag 'Kunt u op een schaal van 1 tot en met 10 aangeven in welke mate u tevreden bent met de reistijd van en naar uw werk. Een 1 staat voor volledig ontevreden en 10 voor volledig tevreden?'. Een score van 7 tot en met 10 wordt geclassificeerd als tevreden.

// WONEN

Een goed dak boven het hoofd is een primaire levensbehoefte en een belangrijke basisvoorwaarde voor brede welvaart. Waar en hoe je woont is van grote betekenis voor de kwaliteit van leven. In Nederland gaat een aanzienlijk deel van het maandelijkse inkomen op aan de huur of hypotheek van een woning. De plek waar men woont is bovendien ook van belang voor de gezondheid en het sociaal leven, zoals de nabijheid van voorzieningen. Voor de brede welvaart wordt bij het thema wonen gekeken naar vijf indicatoren, namelijk: de tevredenheid met de woonomgeving, tevredenheid met de woning, de gemiddelde afstand tot een sportterrein, de gemiddelde afstand tot de dichtstbijzijnde basisschool en de gemiddelde afstand tot cafés en dergelijke voorzieningen.

Tevredenheid met de woonomgeving

In 2018 is 86,5 procent van de inwoners van Noord-Fryslân (zeer) tevreden met de woonomgeving. Landelijk ligt dat aandeel wat lager (83,3%), terwijl Fryslân (85,5%) op de tweede plaats staat in de provinciale ranglijst. Voor de afzonderlijke gemeenten zijn geen cijfers beschikbaar.

Percentage particuliere huishoudens dat (zeer) tevreden is met de huidige woonomgeving, 2018

Tevredenheid met de woning

In 2018 is 84,6 procent van de inwoners in Nederland (zeer) tevreden met hun woning. Van alle provincies ligt deze tevredenheid het hoogst in Fryslân (87,4%). De regio Noord-Fryslân scoort ruim een half procentpunt lager (86,7%). Voor de individuele gemeenten zijn geen cijfers beschikbaar.

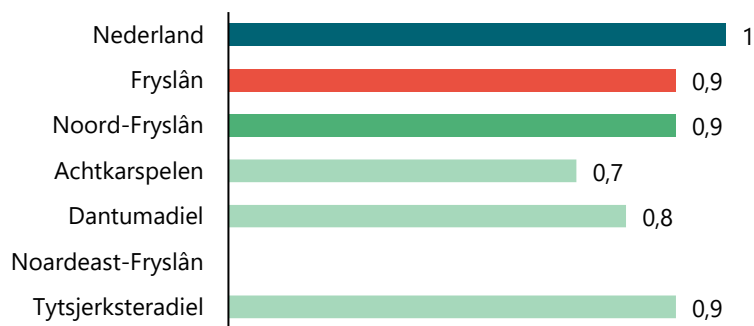
Percentage particuliere huishoudens dat (zeer) tevreden is met de huidige woning, 2018

Gemiddelde afstand tot sportterrein

De aanwezigheid van voorzieningen wordt vaak als belangrijk genoemd om prettig te kunnen wonen in een dorp of wijk. In 2015 is de gemiddelde afstand tot een sportterrein 0,9 kilometer in Noord-Fryslân. Dat is gelijk aan het provinciale gemiddelde, landelijk is de gemiddelde afstand 1 kilometer. Het gaat hierbij om een terrein dat gebruikt wordt voor sportactiviteiten met een minimale omvang van 0,5 hectare. Daarbij valt te denken aan een sportveld, zwembad, kunstijsbaan, motorcrossbaan incl. bijbehorende parkeerplaatsen en tribunes. Voor de gemeente Noardeast-Fryslân zijn geen cijfers beschikbaar.

Gemiddelde afstand tot sportterrein in kilometers, 2015

Gemiddelde afstand tot de dichtstbijzijnde basisschool

Goed onderwijs is de basis voor een samenleving waarin iedereen tot zijn recht komt en alle mensen de kans krijgen het beste uit zichzelf te halen. Onderwijs draagt in materiële zin bij aan meer kansen op een baan en inkomen. Daarnaast is onderwijs ook in brede zin belangrijk voor een goede toekomst doordat het bijdraagt aan zelfontplooiing, onderling contact en een groter gevoel van erbij te horen en mee te kunnen doen. In 2019 is de gemiddelde afstand tot de dichtstbijzijnde basisschool in zowel Noord-Fryslân als landelijk 0,7 kilometer. Het provinciaal gemiddelde ligt met 0,8 kilometer iets hoger. Het basisonderwijs omvat alleen de basisscholen die bekend zijn bij de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO). Het speciaal basisonderwijs en de speciale scholen zijn niet meegenomen in deze cijfers.

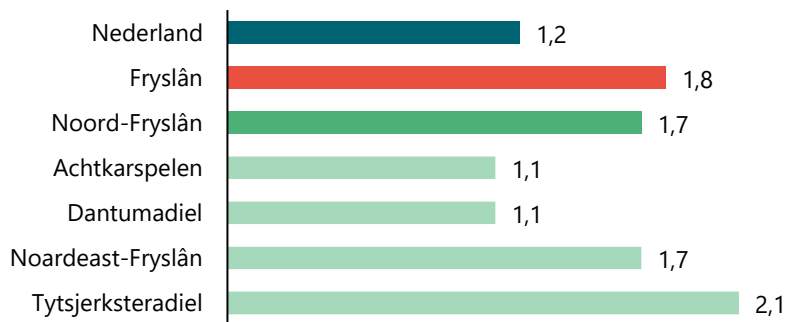
Gemiddelde afstand tot dichtstbijzijnde basisschool in kilometers, 2019

Gemiddelde afstand tot café e.d.

Veel mensen hechten waarde aan voorzieningen dichtbij huis, zoals bijvoorbeeld een café of koffiehuis. In Noord-Fryslân is de gemiddelde afstand tot zulke voorzieningen 1,7 kilometer. Dat is iets minder dan het provinciaal gemiddelde (1,8 kilometer), en halve kilometer meer dan het landelijk gemiddelde (1,2 kilometer). Voorzieningen zoals cafés, maar ook de kerk, sportvoorzieningen en de supermarkt zijn belangrijke ontmoetingsplekken. Een lagere dichtheid van dergelijke voorzieningen betekent dat er minder ontmoetingsplekken zijn om uit te kiezen. Vooral in kleinere kernen (minder dan 5.000 inwoners) hecht men veel belang aan dergelijke ontmoetingsplekken (FSP, 2019). Binnen de regio zien we een kleine uitschieter in de gemeente Tytsjerksteradiel (2,1 kilometer), terwijl de afstand in Achtkarspelen en Dantumadiel relatief klein is (1,1 kilometer).

Gemiddelde afstand tot cafés e.d. in kilometers, 2019

Definities thema wonen

Tevredenheid met woonomgeving

Het percentage particuliere huishoudens dat zeer tevreden of tevreden is met de huidige woonomgeving. De woonomgeving is de omgeving en de buurt waarin een huishouden woont. Particulier huishouden: één of meer personen die samen een woonruimte bewonen en zichzelf, dus niet-bedrijfsmatig, voorzien in de dagelijkse levensbehoeften. De woonruimte wordt niet gedeeld met andere huishoudens. Cijfers per gemeente zijn alleen beschikbaar voor gemeenten met meer dan 100.000 inwoners (in 2018).

Tevredenheid met woning

Het percentage particuliere huishoudens dat zeer tevreden of tevreden is met de huidige woning. Particulier huishouden: één of meer personen die samen een woonruimte bewonen en zichzelf, dus niet-bedrijfsmatig, voorzien in de dagelijkse levensbehoeften. De woonruimte wordt niet gedeeld met andere huishoudens. Cijfers per gemeente zijn alleen beschikbaar voor gemeenten met meer dan 100.000 inwoners (in 2018).

Afstand tot basisschool

De gemiddelde afstand van alle inwoners in een gebied tot de dichtstbijzijnde basisschool, berekend over de weg. Het basisonderwijs omvat alleen de basisscholen zoals bekend bij de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO). Het speciaal basisonderwijs en de speciale scholen zijn niet meegenomen.

Afstand tot sportterrein

De gemiddelde afstand, berekend over de weg, van alle inwoners in een gebied tot een terrein in gebruik voor sportactiviteiten, zoals sportveld, sporthal, zwembad, kunstijsbaan, motorcrossbaan en bos in het sportterrein, inclusief bijbehorende parkeerplaatsen en tribunes. Het terrein heeft een omvang van minimaal 0,5 hectare.

Afstand tot café e.d.

De gemiddelde afstand van alle inwoners in een gebied tot het dichtstbijzijnde café, koffiehuis, coffeeshop, discotheek, seks/nachtclub en partycentrum, berekend over de weg.

// SAMENLEVING

Voor de brede welvaart is het belangrijk dat iedereen kan deelnemen aan de samenleving en dat mensen vertrouwen op elkaar en op instituties zoals de overheid en het rechtssysteem. De sociale infrastructuur, zoals familieverbanden, burens, vrienden, en verenigingen, vormt daarbij de basis (CBS, 2018). Dit kan via verenigingen zoals sportclubs, door informele contacten die mensen hebben met vrienden, familie of collega's of door het doen van vrijwilligerswerk. Om zicht te krijgen op de sociale samenhang bestaat het thema samenleving in de brede welvaart uit vier indicatoren, namelijk: het contact met familie, vrienden of burens, het vertrouwen in instituties, het vertrouwen in mensen onderling en het aandeel inwoners dat vrijwilligerswerk doet.

Contact met familie, vrienden of burens

De meeste mensen hebben behoefte aan sociaal contact. Ze willen graag deel uitmaken van een groep, ervaringen delen en kunnen aankloppen bij anderen voor steun. In 2019 heeft 71,9 procent van de inwoners van Noord-Fryslân minimaal één keer per week digitaal of 'in het echt' contact met familie, vrienden of burens. Dit percentage is vrijwel gelijk aan het provinciaal en het landelijk gemiddelde. De gemeenten Achtkarspelen en Tytsjerksteradiel kennen een iets hoger percentage van de bevolking dat wekelijks contact heeft met vrienden, burens of familie. Voor de gemeente Dantumadiel zijn geen cijfers beschikbaar.

Percentage van de bevolking (15+) dat minstens een keer per week contact heeft met familie, vrienden of burens, 2019

Vertrouwen in instituties

Vertrouwen is onmisbaar in sociale relaties en is essentieel voor de sociale samenhang en het functioneren van de samenleving. In de afgelopen jaren stijgt het vertrouwen in instituties, zowel landelijk als in Fryslân. Daarbij gaat het om het vertrouwen in de Tweede Kamer, politie en rechtspraak. Het vertrouwen van inwoners in instituties in Fryslân (62,2%) en Noord-Fryslân (62,3%) is gemiddeld iets lager dan landelijk (63,1%). In de gemeente Achtkarspelen is het vertrouwen het laagst, namelijk 59,4 procent. In de gemeente Tytsjerksteradiel is het vertrouwen het hoogst (64,9%). Voor de gemeente Dantumadiel zijn geen cijfers beschikbaar.

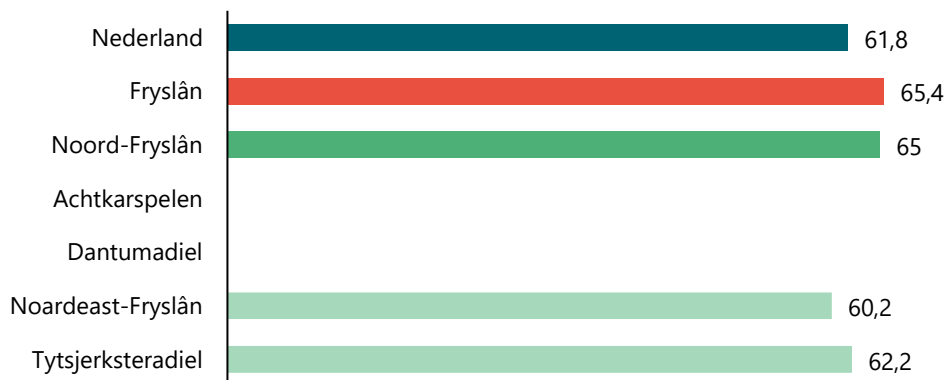
Percentage van de bevolking (15+) dat vertrouwen heeft in de Tweede Kamer, politie en rechters, 2019

Vertrouwen in anderen

Vertrouwen in elkaar is belangrijk voor het welzijn van mensen en een cruciaal aspect voor de sociale samenhang in een samenleving. Voor het individu is dit vertrouwen belangrijk om prettig te leven. Voor de samenleving is dit vertrouwen belangrijk om de onderlinge samenwerking en hulpbereidheid te bevorderen. Bovendien bevordert vertrouwen in elkaar ook de welvaart en draagt dit bij aan een grotere productiviteit. Net als bij vertrouwen in instituties wordt vaak verondersteld dat het vertrouwen in anderen afneemt en we afstevenen op een 'low trust' samenleving. Dit strookt niet met de cijfers (vgl. Van Mulligen, 2020). In de afgelopen jaren neemt het vertrouwen van mensen onderling zowel landelijk als in Fryslân juist toe. In Noord-Fryslân vindt 65 procent dat anderen over het algemeen te vertrouwen zijn. Landelijk ligt dat lager (61,8%), terwijl het in de provincie Fryslân nog iets hoger ligt (65,4%). Daarmee staat Fryslân op de derde plek in de provinciale ranking. In Noardeast-Fryslân en Tytsjerksteradiel zijn de percentages lager dan het provinciaal en regionaal gemiddelde. Voor de gemeenten Achtkarspelen en Dantumadiel zijn geen cijfers beschikbaar.

Percentage van de bevolking (15+) dat vindt dat anderen in het algemeen te vertrouwen zijn, 2019

Vrijwilligerswerk

De mate waarin vrijwilligers actief zijn is een belangrijke indicator van de sociale samenhang en voor de brede welvaart. Vrijwilligerswerk is een manier om met elkaar in contact te komen en een bijdrage te leveren aan de samenleving. Daarnaast heeft het doen van vrijwilligerswerk verschillende baten zoals meer tevredenheid met het leven, meer of betere sociale contacten en een betere ervaring van de psychische gezondheid. In 2019 deed 51,9% procent van de inwoners van Noord-Fryslân (15 jaar en ouder) vrijwilligerswerk, landelijk is dat ruim vijf procentpunt lager (46,7%). In de provinciale ranglijst staat Fryslân

bovenaan (53,8%). In deze regio kent Noardeast-Fryslân het laagste percentage van de bevolking dat vrijwilligerswerk doet. Voor de gemeente Dantumadiel zijn geen cijfers beschikbaar.

Percentage van de bevolking (15+) dat afgelopen 12 maanden vrijwilligerswerk verrichtte voor organisaties of verenigingen, 2019

Definities thema samenleving

Contact met familie, vrienden of buren

Percentage van mensen van 15 jaar en ouder dat gemiddeld minstens één keer per week contact heeft met familie, vrienden of buren. Het gaat hierbij om alle vormen van contact.

Vertrouwen in instituties

Percentage mensen van 15 jaar en ouder dat vertrouwen heeft in drie instituties (Tweede kamer, politie, en rechters). De indicator betreft het gemiddelde van de drie scores.

Vertrouwen in anderen

Aandeel personen van 15 jaar en ouder dat het eens is met stelling dat de meeste mensen over het algemeen te vertrouwen zijn. Ook wel gegeneraliseerd vertrouwen genoemd.

Vrijwilligerswerk

Percentage van de bevolking van 15 jaar en ouder dat in de afgelopen 12 maanden vrijwilligerswerk heeft verricht voor organisaties of verenigingen. Het kan daarbij gaan om bestuurlijk werk of andere activiteiten.

// VEILIGHEID

Veiligheid is essentieel voor een leefbare omgeving. Naarmate de leefomgeving onveiliger is, neemt doorgaans de participatie af en voelen mensen zich minder verantwoordelijk voor hun omgeving. Bovendien zijn mensen die zich veilig voelen gelukkiger en tevredener met het leven. Veiligheid heeft daarbij zowel een fysieke als een mentale dimensie. Fysieke onveiligheid leidt tot letsel of zelfs dodelijke slachtoffers. Het gevoel van onveiligheid kan ten koste gaan van participatie en verantwoordelijkheidsgevoel ten opzichte van de leefomgeving. In de brede welvaart wordt het thema veiligheid met drie indicatoren in beeld gebracht, namelijk: vaak onveilig voelen in de buurt, het aantal ondervonden delicten en het aantal geregistreerde misdrijven.

Vaak onveilig voelen in de buurt

Fryslân is een veilige provincie in de ogen van inwoners. Vergeleken met elders is het aandeel inwoners dat zich in 2019 vaak onveilig voelt relatief laag. Landelijk voelt 1,4 procent van de inwoners zich vaak onveilig in hun eigen buurt. Gevoelens van onveiligheid hangen negatief samen met geluk en de tevredenheid met het leven. Er zijn geen cijfers beschikbaar over de regio en de afzonderlijke gemeenten.

Percentage van de bevolking (15+) dat zich vaak onveilig voelt in de eigen buurt, 2019

Aantal ondervonden delicten

Misdaad grijpt direct in op de kwaliteit van leven van slachtoffers (CBS, 2020a). Zowel het feitelijke risico op slachtofferschap als het gevoel van (on)veiligheid doen ertoe. Vergeleken met elders ligt het aantal ondervonden delicten relatief laag in Fryslân (20 per 100 inwoners). Het landelijk gemiddelde ligt op 23,7 delicten per 100 inwoners. Cybercrime-delicten zijn hierin niet meegenomen. Er zijn geen cijfers beschikbaar voor de regio en de afzonderlijke gemeenten.

Aantal ondervonden delicten per 100 inwoners, exclusief ondervonden cybercrime delicten, onder de bevolking (15+), 2019

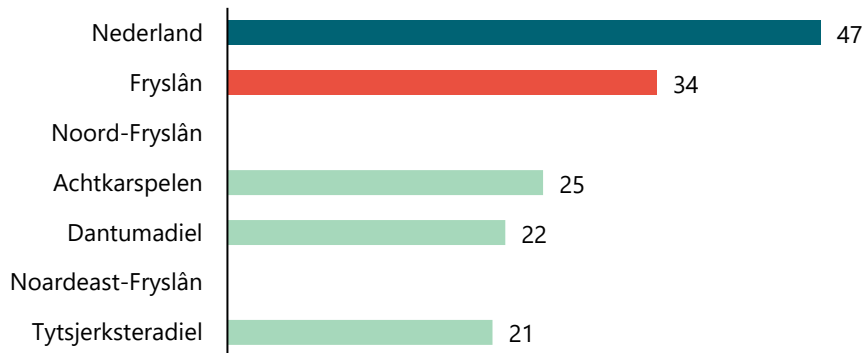

Aantal geregistreerde misdrijven

Landelijk worden er gemiddeld 47 misdrijven per 1000 inwoners geregistreerd. In Fryslân ligt dit aantal relatief het laagst van alle provincies. Sinds 2010 is de geregistreerde criminaliteit in Fryslân met bijna een derde (31%) afgenomen, met een vergelijkbaar beeld voor landelijk. Overigens is deze trend al ouder, vanaf de eeuwwisseling zien we een opzienbarende daling van het aantal geregistreerde misdrijven. Mogelijk houdt dit verband met een afname van de bereidheid tot aangifte doen. Niettemin is deze aanname noch

bevestigd noch ontkracht, en lijkt het erop dat het niet de enige mogelijke verklaring is. Waarschijnlijk heeft een combinatie van preventie en handhaving ook invloed op de daling van het aantal registraties. Voor de regio Noord-Fryslân zijn geen cijfers bekend. Als we kijken naar de aantallen in de individuele gemeenten in de regio Noordoost Fryslân, dan liggen die beduidend lager dan zowel de provinciale als de landelijke aantallen. Voor de gemeente Noardeast-Fryslân zijn geen cijfers beschikbaar.

Aantal geregistreerde misdrijven per 1000 inwoners, 2019

Definities thema veiligheid

Vaak onveilig voelen

Percentage van de bevolking van 15 jaar en ouder dat zich vaak onveilig voelt in de eigen buurt. Cijfers per gemeente zijn alleen beschikbaar voor gemeenten met meer dan 70.000 inwoners.

Aantal ondervonden delicten

Aantal ondervonden delicten per 1.000 inwoners, exclusief ondervonden cybercrime delicten, voor personen van 15 jaar en ouder. Cijfers per gemeente zijn alleen beschikbaar voor gemeenten met meer dan 70.000 inwoners.

Geregistreerde misdrijven

Geregistreerde criminaliteit per 1.000 inwoners. Betreft misdrijven door de politie vastgelegd in een proces-verbaal van aangifte of in een ambtshalve opgemaakt proces-verbaal.

// MILIEU

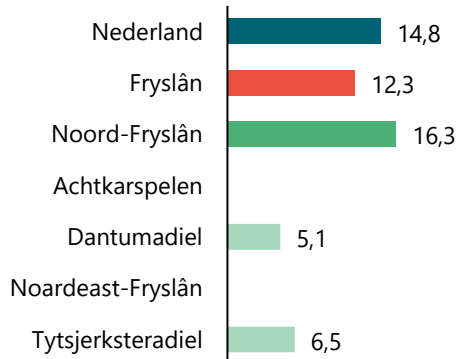
Een schoon en aantrekkelijk leefmilieu draagt bij aan de brede welvaart. Het kan de persoonlijke gezondheid ten goede of ten slechte keren. Daarbij hangt milieu ook samen met de mate waarin iemand zich thuis en betrokken voelt bij haar of zijn leefomgeving. Dit thema omvat de volgende indicatoren:

- natuur- en bosgebieden
- natuur- en bosgebieden per inwoner
- afstand tot openbaar groen
- emissies van fijnstof naar lucht
- broeikasemissies per inwoner
- kwaliteit van zwemwater binnenwateren
- kwaliteit van zwemwater buitenwateren

Natuur- en bosgebieden

In 2015 bedroeg het aandeel natuur- en bosgebieden in Noord-Fryslân 16,3 procent van het landoppervlak. Dit is inclusief de Waddeneilanden, waar in verhouding het grootste deel van het oppervlakte bestaat uit bos- en natuurgebied. In Nederland was dat 14,8 procent, in Fryslân 12,3 procent. Voor de afzonderlijke gemeenten zijn er alleen cijfers beschikbaar voor Dantumadiel en Tytsjerksteradiel, waar we zien dat de percentages beduidend lager liggen dan het regio- en provinciaal gemiddelde. Voor de gemeenten Achtkarspelen en Noardeast-Fryslân zijn geen cijfers beschikbaar.

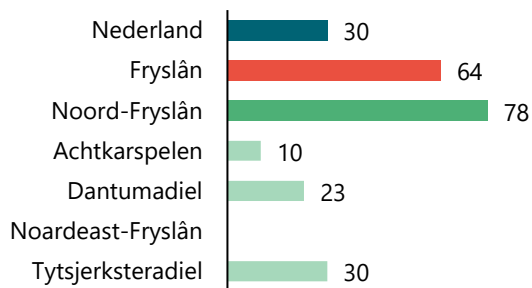
Percentage bos en natuurlijk terrein van het totale oppervlakte land, 2015

Natuur- en bosgebieden per inwoner

In de regio Noord-Fryslân is het aandeel natuur- en bosgebied per inwoner met 78 hectare per 1000 inwoners iets hoger dan dat van de provincie (64 hectare). Daarmee scoort Fryslân in 2015 als één na hoogste provincie in Nederland. Het landelijk gemiddelde ligt op 30 hectare. De regio Noordoost Fryslân kent wel onderlinge verschillen. In Tytsjerksteradiel is het aandeel met 30 hectare het grootst, gelijk aan het landelijk gemiddelde. Voor de gemeente Noardeast-Fryslân zijn geen cijfers beschikbaar.

Bos en open natuurlijk terrein in hectare per 1000 inwoners, 2015

Emissies van fijnstof naar lucht

Fijnstof in de lucht is schadelijk voor de gezondheid, vooral de fractie met deeltjes kleiner dan 2,5 micrometer. Fijnstof is onder andere afkomstig van het verkeer, veehouderijen en industrie. Binnen de regionale monitor Brede Welvaart wordt de emissie van PM_{2,5}-fijnstof naar lucht per vierkante kilometer als indicator gehanteerd. Het gaat hierbij dus niet om de concentratie fijnstof in de lucht. In 2018 is de emissie van fijnstof naar lucht gemiddeld 512 ton per km² in Fryslân. Daarmee staat Fryslân op de derde plek van laagste emissies in de provinciale ranglijst. Er is geen landelijk en regionaal cijfer beschikbaar. Dantumadiel kent van de vier gemeenten het laagste aandeel emissies.

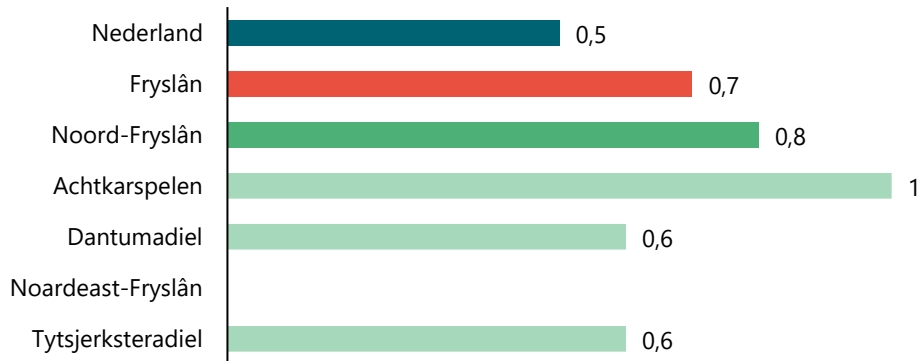
Jaarlijkse gemiddelde fijnstof emissie naar lucht, uitgedrukt in kg PM_{2,5} per km², 2018

Gemiddelde afstand tot openbaar groen

In de regio Noord-Fryslân is de gemiddelde afstand tot openbaar groen 0,8 kilometer, iets meer dan het provinciaal gemiddelde van 0,7 kilometer. Deze afstanden zijn groter dan het landelijk gemiddelde van 0,5 kilometer. Fryslân is de provincie met de grootste gemiddelde afstand tot openbaar groen. Openbaar groen wordt hierbij gezien als een terrein dat in gebruik is als park of plantsoen, voor dagrecreatie, natuur of als bos. Achtkarspelen kent in de regio Noordoost Fryslân de grootste afstand tot openbaar groen (1 kilometer), terwijl Dantumadiel en Tytsjerksteradiel allebei een gemiddelde afstand van 0,6 kilometer kennen. Voor de gemeente Noardeast-Fryslân is geen cijfer bekend.

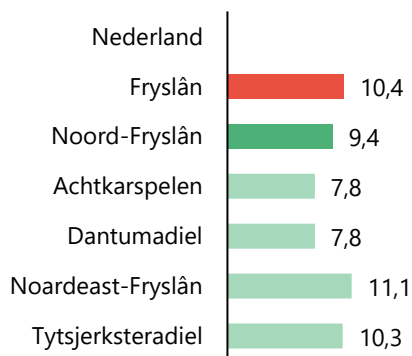
Gemiddelde afstand van alle inwoners in een gebied tot het dichtstbijzijnde openbaar groen, 2015

Broeikasgassen per inwoner

In de regionale monitor brede welvaart wordt de broeikasgasemissie weergegeven in CO2 equivalenten. Hierin worden ook andere broeikasgassen meegeteld, namelijk lachgas, methaan en de fluorhoudende gassen (F-gassen). De mate waarin een gas bijdraagt aan het broeikaseffect bepaalt het aantal CO2 equivalenten per kilogram voor deze stoffen. De broeikasgasemissie was in 2018 in Noord-Fryslân 9,4 ton CO2-equivalenten per inwoner. In de provincie Fryslân was dat iets meer, namelijk 10,4 ton. Een landelijk gemiddelde is niet beschikbaar. De cijfers zijn voor een deel gebaseerd op opgave van bedrijfsemisies. Voor een ander deel wordt gebruik gemaakt van modelmatige toerekeningen van diverse diffuse bronnen zoals wegverkeer. In Noardeast-Fryslân en Tytsjerksteradiel is de broeikasgasemissie iets boven het regionaal gemiddelde.

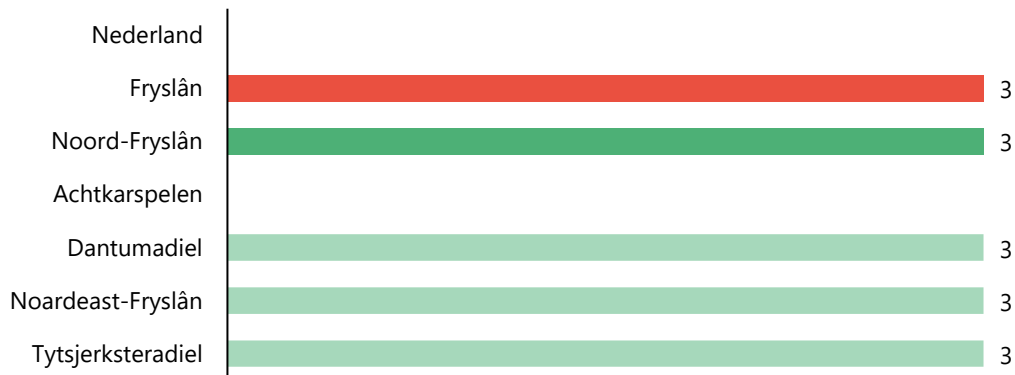
Totale broeikasgasemissies in CO2-equivalenten per inwoner, 2018

Kwaliteit zwemwater binnenwateren

In de regionale Monitor Brede Welvaart wordt de kwaliteit van het zwemwater van binnenwateren conform de normen van de EU-zwemwaterrichtlijn ingedeeld in vier klassen. Een score van 4 staat voor uitstekend, een 3 voor goed, een 2 voor voldoende en een 1 voor slecht zwemwater van een binnenwater. Zowel de provincie Fryslân, de COROP-regio Noord-Fryslân en de individuele gemeenten scoren allemaal gelijk, namelijk een 'goed' (score 3). Een landelijke score is niet beschikbaar. Voor de gemeente Achtkarspelen zijn geen gegevens beschikbaar.

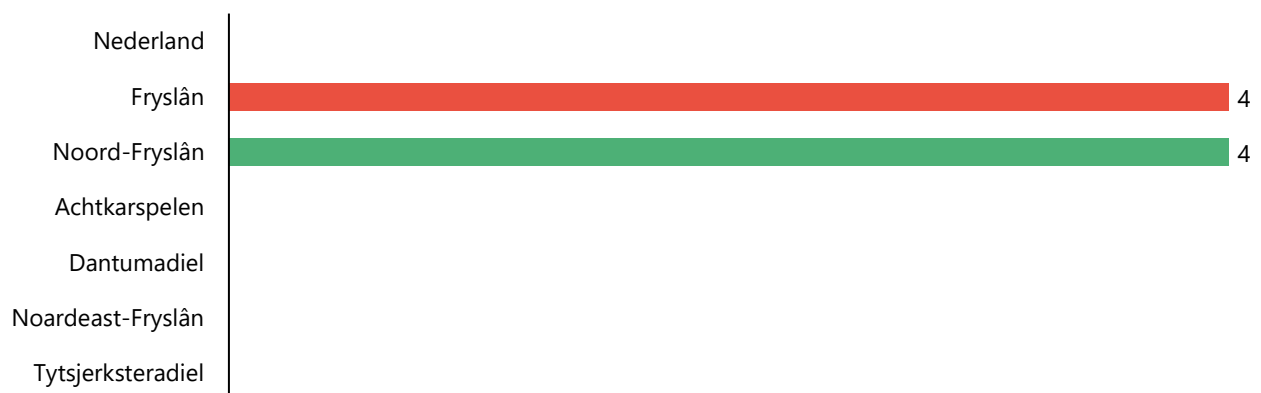
Gemiddelde zwemkwaliteit (score 1 tot 4) voor de gezondheid van de zwemmer in meren en rivieren, volgens de normen van de vigerende EU-zwemwaterrichtlijn, 2019

Kwaliteit zwemwateren kustwateren

De waterkwaliteit in de Friese kust- en overgangswateren bevindt zich sinds 1996 meestal in de hoogste klasse 4 'uitstekend'. In de periode van 2009 tot en met 2014 scoorde Fryslân een 3, sinds 2015 weer ieder jaar een 4. Van de 5 kustprovincies in Nederland scoorde Fryslân in 2019 de derde plaats. Ook de regio Noord-Fryslân scoort een 'uitstekend'. Voor de individuele gemeenten zijn geen cijfers beschikbaar.

Gemiddelde zwemkwaliteit (score 1 tot 4) voor de gezondheid van de zwemmer in kust- en overgangswateren, volgens de normen van de vigerende EU-zwemwaterrichtlijn, 2019

Definities thema milieu

Natuur- en bosgebied

Bos en open natuurlijk terrein als percentage van de totale oppervlakte land. Bos: terrein beplant met bomen bestemd voor houtproductie en/of natuurbeheer, inclusief onverharde en half verharde wegen. Natuurlijk terrein: terrein in droge en natte natuurlijke staat.

Natuur- en bosgebied per inwoner

Bos en open natuurlijk terrein in hectare per 1000 inwoners. Bos: terrein beplant met bomen bestemd voor houtproductie en/of natuurbeheer, inclusief onverharde en half verharde wegen. Natuurlijk terrein: terrein in droge en natte natuurlijke staat.

Afstand tot openbaar groen

De gemiddelde afstand van alle inwoners in een gebied tot het dichtstbijzijnde openbaar groen, berekend over de weg. Openbaar groen is terrein in gebruik als park of plantsoen, voor dagrecreatie, natuur of als bos. Het terrein kan zowel privaat als publiek toegankelijk zijn. Het terrein heeft een omvang van minimaal één hectare.

Emissies van fijnstof naar lucht

Jaarlijkse gemiddelde fijnstof emissie naar lucht. Fijnere fractie van fijnstof bestaat uit deeltjes waarvan de diameter kleiner is dan 2,5 micrometer.

Broeikasgasemissie

Totale broeikasgasemissies (CO₂, CH₄, N₂O, HFK, PFK en SF₆) in CO₂-equivalenten per inwoner. Eén kg CO₂-equivalent staat gelijk aan het effect dat de uitstoot van 1 kg kooldioxide (CO₂) heeft. Data betreffen de uitstoot op Nederlands grondgebied, ongeacht of deze wordt veroorzaakt door Nederlandse ingezetenen. Dit betekent dat uitstoot door Nederlandse ingezetenen in het buitenland niet en uitstoot door niet-ingezetenen in Nederland wel is inbegrepen.

Kwaliteit van zwemwater binnenwateren

Gemiddelde zwemkwaliteit voor de gezondheid van de zwemmer van de locaties in meren en rivieren, volgens de normen van de vigerende EU-zwemwaterrichtlijn. Een score van 4 staat voor uitstekend, een 3 voor goed, een 2 voor voldoende en een 1 voor slecht.

Kwaliteit van zwemwater buitenwateren

Gemiddelde zwemkwaliteit voor de gezondheid van de zwemmer van de locaties in kust- en overgangswateren, volgens de normen van de vigerende EU-zwemwaterrichtlijn. Een score van 4 staat voor uitstekend, een 3 voor goed, een 2 voor voldoende en een 1 voor slecht.

// BREDE WELVAART LATER

Bij brede welvaart worden verschillende dimensies onderscheiden om de diverse aspecten ervan goed voor het voetlicht te brengen. In de dimensie *later* staat de vraag centraal welke hulpbronnen toekomstige generaties nodig hebben om dezelfde mate van brede welvaart te genieten (CBS, 2020). Daarbij worden vier kapitaalvormen onderscheiden die belangrijk zijn om in de toekomst brede welvaart te (kunnen) genereren in een regio, namelijk:

- economisch kapitaal
- natuurlijk kapitaal
- menselijk kapitaal
- sociaal kapitaal

Uitgangspunt van dit 'kapitaal-denken' is dat de verschillende kapitaalvormen randvoorwaarden zijn voor de brede welvaart in de toekomst. Deze kapitaalvormen zijn stuk voor stuk even relevant (OESO, VN & Eurostat, 2014; CBS, 2019). Inzicht in hoe in een regio deze kapitaalvormen ervoor staan is niet alleen een theoretische exercitie. Dit moet het denken stimuleren over wat (nu) nodig is om de diverse kapitaalvormen te beschermen of te verbeteren.

De indicatoren waarmee deze vier kapitaalvormen in beeld worden gebracht zijn uitgewerkt in de zogenaamde CES-recommendations, een statistisch raamwerk dat is opgesteld door de Verenigde Naties, OESO en Eurostat (2014). Ontleend aan dit raamwerk worden in de regionale Monitor Brede Welvaart in totaal 14 indicatoren gebruikt om de vier kapitaalvormen in beeld te brengen (CBS, 2020).

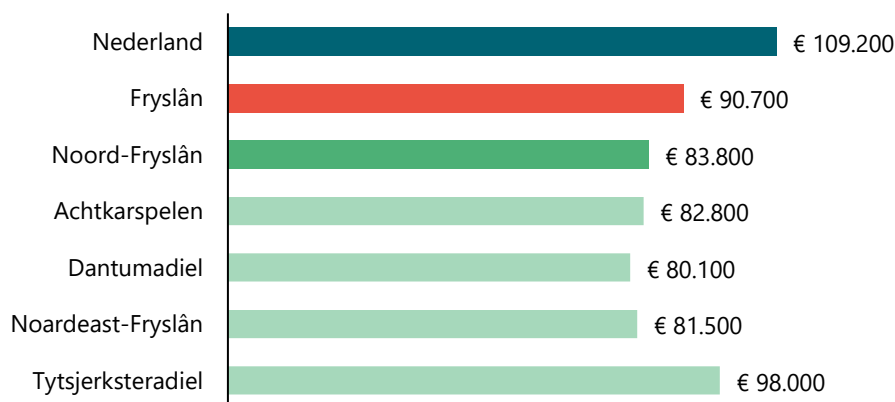
// ECONOMISCH KAPITAAL

Eén van de vier perspectieven is het economisch kapitaal. We kijken naar economisch kapitaal omdat dit iets zegt over het vermogen en de financiële (schuld)positie van toekomstige generaties. Als we nu niet zuinig zijn met financieel kapitaal, dan zadelen we latere generaties met grote schulden op. Om die reden is het bijvoorbeeld niet verstandig om de staatsschuld verder op te laten lopen voor onze huidige kwaliteit van leven als daar verder geen vooruitgang op één van de andere kapitaalvormen tegenover staat. Het thema economisch kapitaal omvat in de huidige regionale Monitor Brede Welvaart twee indicatoren: de gemiddelde schuld per huishouden en het mediaan vermogen van huishoudens.

Gemiddelde schuld per huishouden

Schulden van nu kunnen iets zeggen over het financieel kapitaal van toekomstige generaties. Wanneer schulden doorgeschoven worden naar volgende generaties, hebben deze generaties hogere lasten en dus minder bestedingsvrijheid. In 2018 lag de gemiddelde schuld per huishouden in Noord-Fryslân op € 83.800. Dit is een stuk lager dan het landelijke gemiddelde van € 109.200 en het Friese gemiddelde van € 90.700. Provincie Fryslân heeft landelijk gezien na Groningen de laagste gemiddelde schuld per huishouden. De hoogte van de gemiddelde schuld per gemeente lijkt in Fryslân nauw samen te hangen met de gemiddelde woningprijs. In Tytsjerksteradiel is de gemiddelde schuld per huishouden opvallend hoog (€98.800) in vergelijking met de andere gemeenten uit de regio. Dat is te verklaren uit het hogere aandeel eigenwoningbezit in combinatie met de hogere WOZ-waarde ten opzichte van de andere drie gemeenten.

Gemiddelde van de schulden van particuliere huishoudens in euro's per huishouden, 2018

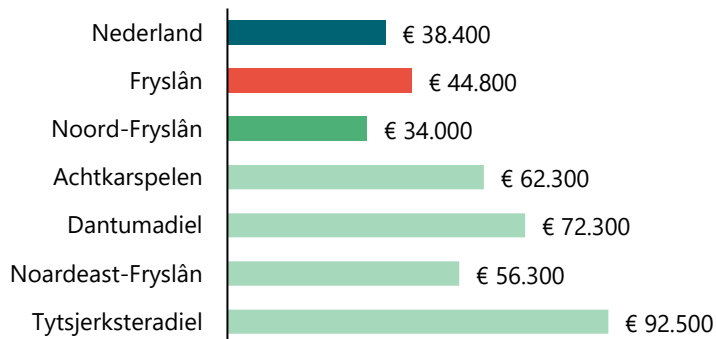

Mediaan vermogen van huishoudens

De mediaan met betrekking tot vermogen van huishoudens geeft het saldo van bezittingen minus schulden weer. Wat betreft bezittingen gaat het dan met name om de marktwaarde van de eigen woning en spaartegoeden. Aangezien dit vermogen deels via vererving over gaat op toekomstige generaties heeft dit invloed op hun kwaliteit van leven. Het mediaan vermogen in regio Noord-Fryslân bedraagt € 34.000, waarmee dit lager ligt dan het landelijke (€ 38.400) en provinciale gemiddelde (€ 44.800). Opvallend is dat de gemeenten in Noordoost Fryslân allemaal een hoger mediaan vermogen kennen dan de COROP-regio Noord-Fryslân. De gemeente Tytsjerksteradiel heeft het hoogste mediaan vermogen (€ 92.500). Door de stijgende huizenprijzen neemt het vermogen van huishoudens sinds 2014 flink toe, het vermogen van huishoudens wordt voor meer dan de helft gevormd door de waarde van de eigen woning (CBS, 2020). Bovendien is het mediaan vermogen per huishouden doorgaans hoger in kleinere landelijke gemeenten,

dan in stedelijk gebied, waar de bevolking jonger is, vaker woningen huurt dan koopt en vaker moet rondkomen van uitkeringen (CBS, 2020).

Mediaan vermogen van huishoudens in euro's, 2018

Definities Economisch Kapitaal

Gemiddelde schuld per huishouden

Het gemiddelde van de schulden van particuliere huishoudens. De schulden betreffen de hypotheekschuld van de eigen woning, studieschulden en overige schulden zoals voor consumptieve doeleinden, de financieringen van aandelen, obligaties of rechten op periodieke uitkeringen, schulden voor de financiering van de tweede woning of ander onroerend goed.

Mediaan vermogen van huishoudens

Het saldo van bezittingen en schulden. Bezittingen worden gevormd door bank- en spaartegoeden, effecten, de eigen woning, overig onroerend goed, ondernemingsvermogen, aanmerkelijk belang en de overige bezittingen. De schulden omvatten onder meer schulden ten behoeve van een eigen woning en consumptief krediet. Stand per 1 januari.

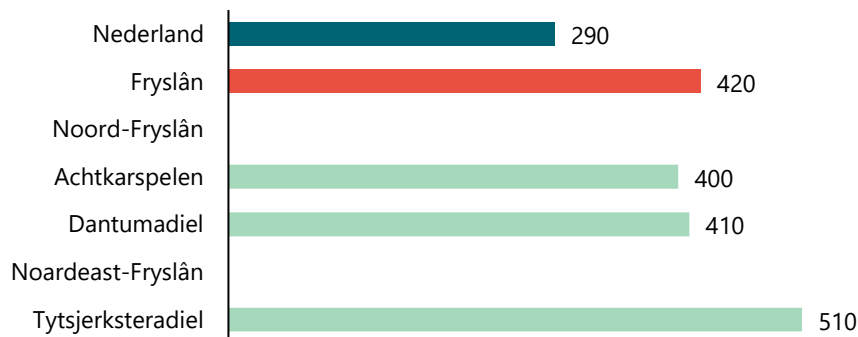
// NATUURLIJK KAPITAAL

Bij natuurlijk kapitaal gaat het erom hoe de huidige generatie met de natuurlijke voorraden, zoals fossiele brandstoffen, natuur, lucht, water en bodem omgaat. In hoeverre worden de voorraden uitgeput of door vervuiling onbruikbaar gemaakt? In deze monitor omvat het thema 'natuurlijk kapitaal' zes indicatoren: particuliere zonne-energie, natuur- en bosgebieden, bebouwd terrein, emissies van fijnstof naar lucht, fosfaatuitscheiding- en stikstofuitscheiding van de landbouw.

Particuliere zonne-energie

Bij particuliere zonne-energie wordt het totaal vermogen van installaties van zonnepanelen bij woningen gemeten. Dit vermogen wordt gedeeld door het totaal aantal woningen. Voor de regio Noord-Fryslân zijn geen cijfers beschikbaar. Tytsjerksteradiel kent in vergelijking met de andere gemeenten uit de regio het grootste aandeel opgesteld vermogen van zonnepanelen installaties. Collectieve vormen van energieopwekking tellen in dit cijfer niet mee.

Opgesteld vermogen van zonnepanelen installaties in watt per woning gedeeld door het totaal aantal woningen, 2018

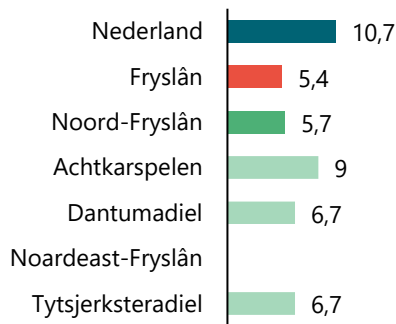
Natuur- en bosgebieden

Deze indicator vormt ook onderdeel van het thema Milieu in het deel Hier & Nu. Daaruit bleek dat het aandeel natuur- en bosgebieden in Noord-Fryslân in procentueel iets hoger is dan in Fryslân en landelijk. Voor details verwijzen we terug naar het deel Hier & Nu.

Bebouwd terrein

In 2015 was 5,7 procent van het landoppervlak van Noord-Fryslân bebouwd terrein. In de provincie Fryslân is dit aandeel nog iets lager (5,4%). Fryslân is in Nederland de provincie met het kleinste aandeel bebouwd terrein. Het landelijk gemiddelde ligt op 10,7 procent bebouwd terrein. Bebouwd terrein wordt hierbij gezien als terrein in gebruik voor wonen, werken, winkelen, uitgaan, cultuur en openbare voorzieningen. In Noordoost Fryslân zien we dat Achtkarspelen het grootste percentage bebouwd terrein kent (9%).

Bebouwd terrein (wonen, werken, winkelen, uitgaan, cultuur en openbare voorzieningen) als percentage van het totale oppervlakte land, 2015

Emissies van fijnstof naar lucht

Deze indicator is ook onderdeel van het thema Milieu in het deel Hier & Nu. Er is geen cijfer voor de regio Noord-Fryslân beschikbaar. Fryslân staat op de derde plek van laagste emissies vergeleken met de andere provincies. Voor details verwijzen we terug naar het deel Hier & Nu.

Fosfaatuitscheiding bij landbouw

Fosfaatuitscheiding gaat over de hoeveelheid fosfaat in dierlijke mest. Fosfaat blijft voor langere tijd in het grondwater. Het werpt een schaduw op de toekomstige biodiversiteit, omdat teveel fosfaat negatieve gevolgen heeft voor de soortenrijkdom. De hoeveelheid fosfaat is afhankelijk van zowel het aantal dieren als van de fosfaatuitscheiding per dier. De cijfers zijn niet op voor de regio Noord-Fryslân en de vier gemeenten beschikbaar. Fryslân zit met een gemengd landbouwsysteem in de middenmoot vergeleken met andere provincies, en daarmee iets onder het landelijk gemiddelde.

Uitgescheiden hoeveelheid fosfaat in dierlijke mest per hectare uitgedrukt in P205, 2018

Stikstofuitscheiding landbouw

De hoeveelheid stikstof in dierlijke mest wordt stikstofuitscheiding genoemd. De stikstof die tijdens mestopslag in de stal en bij opslag buiten de stal vervluchtigd in de vorm van ammoniak wordt in deze indicator niet meegenomen. Het potentiële probleem is te vergelijken met de fosfaatuitscheiding: de gevolgen van stikstof werken jarenlang door in het ecosysteem. Daarbij is het wel belangrijk om onderscheid te maken in hoe er met de mest wordt omgegaan; verschillende methodes van mestverwerking beïnvloeden het ecosysteem verschillend. Ook de stikstofuitscheiding is zowel afhankelijk van het aantal dieren als van de stikstofuitscheiding per dier. De cijfers zijn niet op regionaal en gemeentelijk niveau beschikbaar. Fryslân zit met een gemengd landbouwsysteem in de middenmoot vergeleken met andere provincies, en daarmee iets boven het landelijk gemiddelde.

Totale stikstofuitscheiding in dierlijke mest per hectare met aftrek van de stikstof die tijdens mestopslag in en buiten de stal is vervluchtigd in de vorm van ammoniak, 2018

Definities Natuurlijk Kapitaal

Particuliere zonne-energie

Het opgesteld vermogen van zonnepaneleninstallaties in watt per woning aan het einde van het referentiejaar. Het betreft het vermogen van installaties van zonnepanelen bij woningen gedeeld door het totaal aantal woningen, dus woningen met of zonder zonnepanelen.

Natuur- en bosgebieden

Bos en open natuurlijk terrein als percentage van het totale oppervlakte land. Bos: terrein beplant met bomen bestemd voor houtproductie en/of natuurbeheer, inclusief onverharde en half verharde wegen. Natuurlijk terrein: terrein in droge en natte natuurlijke staat.

Bebouwd terrein

Terrein in gebruik voor wonen, werken, winkelen, uitgaan, cultuur en openbare voorzieningen als percentage van het totale oppervlakte land.

Emissies van fijnstof naar lucht

Jaarlijkse gemiddelde fijnstofemissie naar lucht. Fijnere fractie van fijnstof bestaat uit deeltjes waarvan de diameter kleiner is dan 2,5 micrometer.

Fosfaatuitscheiding landbouw

De uitgescheiden hoeveelheid fosfaat in dierlijke mest per hectare uitgedrukt in P2O5. In tegenstelling tot stikstof treden bij fosfaat geen gasvormige verliezen op.

Stikstofuitscheiding landbouw

De totale stikstofuitscheiding in dierlijke mest per hectare, met aftrek van de stikstof die tijdens mestopslag in de stal en bij opslag buiten de stal is vervluchtigd in de vorm van ammoniak (NH₃) inclusief de afvoer via spuiwater van luchtwassers, lachgas (N₂O), stikstofoxide (NO) en stikstofgas (N₂).

// MENSELIJK KAPITAAL

Voor toekomstige generaties is voldoende menselijk kapitaal belangrijk om brede welvaart te kunnen voortbrengen en op peil te houden. Daarbij gaat het om scholing, vaardigheden, kennis en competenties van mensen om bij te dragen aan de economie, de gemeenschap en hun persoonlijk welzijn. Het menselijk kapitaal omvat vijf indicatoren: arbeidsduur per week, hoogopgeleide bevolking, levensverwachting mannen en vrouwen en ervaren gezondheid.

Arbeidsduur per week

De omvang van de gemiddelde arbeidsduur (per persoon per week) zegt iets over de mate waarin de werkende bevolking actief is op de arbeidsmarkt. Meer activiteit betekent een verhoging van het menselijk kapitaal. Dit kan positief doorwerken op de toekomst, maar ook negatieve effecten hebben op bijvoorbeeld iemands gezondheid. In 2018 lag het gemiddeld aantal gewerkte uren in Noord-Fryslân op 26,6 uur per persoon per week. Dit is iets lager dan in Nederland (27,5 uur) en vrijwel gelijk aan het Friese gemiddelde (26,7 uur). Voor de afzonderlijke gemeenten zijn geen cijfers beschikbaar.

Totaal aantal uur dat werknemers en zelfstandigen werkelijk hebben gewerkt, uitgedrukt in uren per werkende per week, 2018

Hoogopgeleide bevolking

Voor menselijk kapitaal in de toekomst is ook het opleidingsniveau relevant. Deze indicator vormt ook onderdeel van het thema Arbeid en vrije tijd in het deel Hier & Nu. In Fryslân is 26,7 procent van de bevolking hoogopgeleid, in Noord-Fryslân is dat 27,6 procent. Echter, in alle gemeenten met uitzondering van Tytsjerksteradiel, is dit aandeel beduidend lager. In Tytsjerksteradiel is 28 procent van de bevolking hoogopgeleid. De percentages liggen behoorlijk onder het landelijk gemiddelde (32,5%). Voor meer details verwijzen we naar het deel Hier & Nu.

Levensverwachting mannen en vrouwen

Voor menselijk kapitaal in de toekomst wordt de levensverwachting van mannen en vrouwen gezien als een belangrijke indicator. In het deel Hier & Nu (thema gezondheid) wordt de levensverwachting van mannen en vrouwen uitgebreider besproken. De levensverwachting van mannen ligt in Fryslân (79,2 jaar) iets onder het landelijk gemiddelde (79,8 jaar), bij vrouwen is dat gelijk (83,2 jaar). Voor meer details verwijzen we naar het deel Hier & Nu.

Ervaren gezondheid

Ook de ervaren gezondheid wordt binnen het menselijk kapitaal als belangrijke indicator gezien. In het deel Hier & Nu (thema gezondheid) wordt de ervaren gezondheid uitgebreider besproken. In Noord-Fryslân ervaart 78,1 procent van de inwoners zijn of haar eigen gezondheid als (zeer) goed. Dit is hoger dan het landelijk gemiddelde (75,6%), en iets lager dan provincie Fryslân (78,9%). Voor meer details verwijzen we naar het deel Hier & Nu.

Definities Menselijk Kapitaal

Arbeidsduur per week

Het totale aantal uren dat werknemers en zelfstandigen werkelijk hebben gewerkt. Niet-gewerkte uren door verlof of ziekte tellen dus niet mee. De gewerkte uren van werknemers zijn berekend door de betaalde uren (de overeengekomen uren plus de betaalde overuren) te vermeerderen met onbetaalde overuren en te verminderen met feitelijk niet gewerkte uren die betaald worden, zoals ziekteverzuim, zwangerschaps- en bevallingsverlof, stakingen, weerverlet, ouderschapsverlof, kort verzuim. De gewerkte uren van zelfstandigen zijn rechtstreeks bepaald.

Hoogopgeleide bevolking

Percentage van de bevolking van 15 tot en met 74 jaar dat hoger onderwijs heeft afgerond (op hbo- of wo-niveau).

Levensverwachting mannen

Levensverwachting in jaren voor mannen bij geboorte. Gemiddelde waarde over periode 2013-2016.

Levensverwachting vrouwen

Levensverwachting in jaren voor vrouwen bij geboorte. Gemiddelde waarde over periode 2013-2016.

Ervaren gezondheid

Percentage personen van 19 jaar en ouder met antwoordcategorie 'goed' of 'zeer goed' naar de vraag algemene gezondheidstoestand.

// SOCIAAL KAPITAAL

Voor de brede welvaart is het belangrijk dat iedereen kan deelnemen aan de samenleving en dat mensen vertrouwen op elkaar en op instituties zoals de overheid en het rechtssysteem. Hiervoor wordt het begrip 'sociaal kapitaal' gebruikt. Daarbij gaat het om de kwaliteit van de sociale verbanden in een samenleving. Sociale relaties dragen bij aan het onderling vertrouwen, het gemeenschapsgevoel en dat samen dingen voor elkaar worden gekregen. Daarnaast dragen goede sociale relaties ook weer bij aan de andere kapitaalvormen, zoals een groter gevoel van welzijn of grotere (economische) productiviteit. Het thema sociaal kapitaal omvat één indicator, namelijk sociale cohesie.

Sociale cohesie

De sociale cohesie is gemeten door inwoners op een schaal van 1 tot 10 aan te laten geven hoe tevreden zij waren over de sociale aspecten van hun woonbuurt. Voor Noord-Fryslân zijn deze cijfers niet op regio- en gemeenteniveau beschikbaar. Het landelijk gemiddelde ligt op een score van 6,3. In Fryslân ligt dat iets hoger, namelijk 6,6. Daarmee staat Fryslân op de derde plek in de provinciale ranglijst.

Tevredenheid van inwoners over de sociale aspecten in hun woonbuurt op een score van 0-10, 2019

Definitie Sociaal Kapitaal

Sociale cohesie

De schaalscore loopt van 0 tot 10. Hoe hoger de score op deze schaal, hoe meer de inwoners tevreden zijn over de sociale aspecten van hun woonbuurt. Cijfers per gemeente zijn alleen beschikbaar voor gemeenten met meer dan 70.000 inwoners.

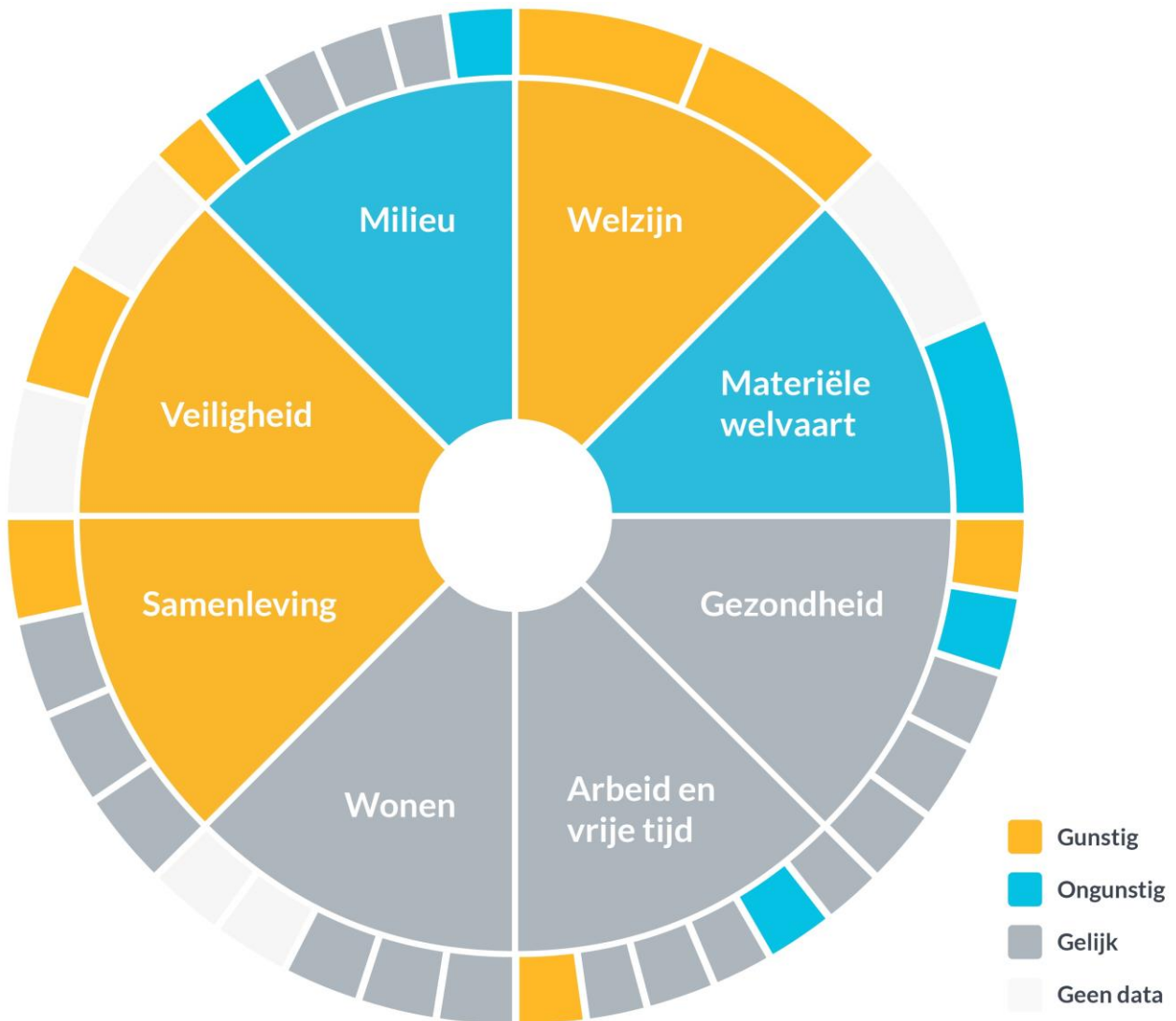
// EERSTE CONCLUSIES

In de vorige hoofdstukken zijn de scores van de regio Noordoost Fryslân op de indicatoren van de regionale Monitor Brede Welvaart op een rij gezet en zijn de scores van de regio per indicator vergeleken met de landelijke en provinciale scores. Dit leidt tot een aantal conclusies over hoe het gesteld is met de brede welvaart in de regio Noordoost Fryslân. Welke verschillen zijn er op het gebied van de brede welvaart tussen Noordoost Fryslân, Nederland, Fryslân en Noord-Fryslân? Hoewel in deze rapportage de nadruk op de regio ligt, wordt ook kort ingegaan op de verschillen tussen de gemeenten die tezamen de regio Noordoost Fryslân vormen.

Noordoost Fryslân vergeleken met Nederland

De algemene uitkomsten uit de analyse van de indicatoren van de regionale Monitor Brede Welvaart in Noordoost Fryslân bevestigen de conclusie uit eerder FSP-onderzoek, die bekend is geworden als de 'Friese paradox' (FSP, 2019). Net als de provincie Fryslân doet ook de regio Noordoost Fryslân het relatief goed op de thema's 'welzijn', 'samenleving' en 'veiligheid'. Dit ondanks een lagere materiële welvaart, die doorgaans als een belangrijke voorwaarde wordt gezien voor het welzijn en de sociale samenhang. Inwoners van de regio Noordoost Fryslân scoren in vergelijking met heel Nederland gunstiger op de tevredenheid met het leven, de ervaren (goede) gezondheid, de deelname aan vrijwilligerswerk en het vertrouwen in anderen. Daarentegen ligt het bruto binnenlands product (bbp) per inwoner en het besteedbaar inkomen lager dan landelijk. Ook zijn er minder hoogopgeleiden dan elders in het land. Op het thema milieu zijn er geen grote verschillen met de landelijke situatie. Door geringere verkeersdruk en kleinere industriële bedrijvigheid is de fijnstof in de lucht iets lager dan landelijk. Ten aanzien van de gezondheidsindicatoren valt verder op dat inwoners van de regio Noordoost Fryslân opvallend hoog scoren op overgewicht. Verder is er minder vertrouwen in instituties dan landelijk. Ten aanzien van 'later', de kapitaalvormen voor de toekomst, valt op dat Noordoost Fryslân gunstig scoort op 'economisch kapitaal'. Dit komt omdat de gemiddelde schuld per huishouden in de regio Noordoost Fryslân lager ligt dan het landelijke gemiddelde. Het gemiddeld vermogen in de regio is hoger dan landelijk. Dit lijkt nauw samen te hangen met het relatief grote eigenwoningbezit.

Het 'Bredewelvaartswiel: Brede Welvaart in Noordoost Fryslân samengevat

Noordoost Fryslân vergeleken met Fryslân

Als we de regio Noordoost Fryslân willen vergelijken met de provincie Fryslân, worden we gelijk geconfronteerd met de verschillen tussen de gemeenten onderling. Door de oogbaren bekeken, scoren de regio en de provincie op veel indicatoren vergelijkbaar. We wezen al op de Friese paradox, die net zo goed een Noordoost-Friese paradox is. Op de thema's welzijn, arbeid en vrije tijd, wonen, en milieu zijn er geen grote verschillen. Qua veiligheid is de gunstige Friese situatie, nog positiever in Noordoost Fryslân. Ook wat betreft ervaren gezondheid en mate van vrijwilligerswerk scoort de regio beter dan de provincie, beide keren bij thema's waarop Fryslân het ook al goed doet.

Bij een aantal meer economische indicatoren treedt er echter een verschil op tussen de gemeenten binnen de regio Noordoost Fryslân. De gemeente Tytsjerksteradiel springt er dan bovenuit, bijvoorbeeld bij mediaan inkomen per huishouden, mediaan inkomen per huishouden, aandeel hoogopgeleide bevolking, vertrouwen in instituties, particulier zonne-energie. Bij al deze genoemde onderwerpen is de score van Tytsjerksteradiel gunstiger dan het Friese gemiddelde, terwijl die van de andere drie gemeenten

ongunstiger is. We hebben dat verklaard uit de sectorverdeling van de beroepsbevolking. In Tytsjerksteradiel wonen meer werkenden die in de dienstensector werken en daartoe vaker een HBO of academische opleiding hebben genoten. Tegelijkertijd verdienen zij daarmee een hoger salaris en bouwen zij een groter vermogen op.

Achtkarspelen, Dantumadiel en Noardeast-Fryslân presteren op het thema 'materiële welvaart' onder het provinciaal gemiddelde, evenals op onderwerpen uit het menselijk kapitaal, zoals het aandeel hoogopgeleide inwoners. Wat dat betreft is de Versnellingsagenda goed gericht, met haar aandacht voor sociaal-economische versterking van de regio. Wel is het zo dat deze gemeenten op sommige sociale, milieu- en leefbaarheidsindicatoren (zeer) goed scoren. Tevredenheid met het leven en met de vrije tijd is erg hoog in Noardeast-Fryslân. De sociale cohesie is erg hoog in Achtkarspelen, gemeten aan het contact met familie en vrienden en de mate van vrijwilligerswerk. De luchtkwaliteit en het openbaar groen zijn opvallend gunstig in Dantumadiel. De gedachte achter de brede welvaartsmonitor is natuurlijk dat inzetten op sociaal-economische structuurversterking niet ten koste zou moeten gaan van die andere onderdelen van het welzijn.

// BESCHOUWING

In deze eerste Basisscan Brede Welvaart van Noordoost Fryslân hebben we geprobeerd een dwarsdoorsnede van welvaart en welzijn in de regio te geven. Daarvoor hebben we de regionale Brede Welvaartsmonitor van het CBS gebruikt. Die is ontwikkeld omdat er in het maatschappelijke en politieke debat steeds meer stemmen opgaan dat we een slecht begrip hebben van hoe het met regio's en hun bewoners gaat. We zijn gewend om welvaart alleen af te meten aan macro-economische indicatoren. Voorbeelden daarvan zijn vooral het nationaal of regionaal product (het BBP of BRP), werkloosheidscijfers en economische groei. Die zijn weliswaar ook belangrijk, en sommige daarvan zijn in Noordoost Fryslân zelfs een belangrijk aandachtspunt, maar geven een beperkt beeld van wat mensen van waarde vinden. Welzijn gaat immers om meer dan het vermogen om te consumeren. Woongenot, ruimte, schone lucht en goede burens zijn minstens zo belangrijk.

De (regionale) Monitor Brede Welvaart biedt een nationaal-uniforme methode waarmee de regio zichzelf een eerlijke spiegel voor kan houden. De acht thema's uit het eerste deel, en de vier kapitaalvormen uit het tweede deel, bieden een brede, integrale blik op hoe de regio ervoor staat. Het biedt inzicht op de aspecten waar de regio trots op kan zijn. Tegelijkertijd geeft het ook de gelegenheid om kritisch te kijken naar wat nog beter kan. In deze beschouwing bespreken we een aantal methodologische kanttekeningen die we moeten maken ten aanzien van de regionale Monitor Brede Welvaart en de daaruit voortvloeiende onderliggende scan. We noemen een aantal beleidsimplicaties die uit deze systematiek kunnen voortkomen. We sluiten af met een aantal suggesties voor doorontwikkeling van deze systematiek, zowel landelijk als regionaal.

Methodologische kanttekeningen

We kunnen bij deze scan vier methodologische kanttekeningen plaatsen. Ten eerste geldt voor elke monitor, dus ook voor de onderliggende scan, dat de beschikbare cijfers vaak achterlopen. De huidige Monitor Brede Welvaart is gebaseerd op de cijfers uit 2019 en daarvoor. Daarmee missen we de meest actuele ontwikkelingen, zoals de gevolgen van de coronacrisis. Bij verschillende indicatoren springt dat heel erg in het oog, zoals 'tevredenheid over reistijd naar werk'. De meest actuele cijfers verschillen ook nog eens per indicator, waardoor niet voor alle indicatoren cijfers uit 2019 beschikbaar zijn. In Noordoost Fryslân is de jonge fusiegemeente Noardeast-Fryslân daarin nog een extra complicatie: de meest recente gezondheidsdata bijvoorbeeld zijn van 2016, met als resultaat dat die er niet zijn voor Noardeast-Fryslân. Dat de scan gebaseerd is op de meest actuele cijfers, betekent ook dat we in de scan geen trends laten zien. In sommige situaties is het zinvol om ook verder terug te kijken in het verleden. Dat kunnen we in de toekomst verder onderzoeken.

Ook komt het voor dat cijfers niet op alle schaalniveaus beschikbaar zijn, meestal omdat de betreffende aantallen te klein zijn om een representatieve score te kunnen geven. Meer fundamenteel, kwantitatieve gegevens kunnen nooit alles in beeld brengen, ze vangen de werkelijkheid slechts voor een deel. Ze geven bijvoorbeeld geen verklaring waarom sommige gemeenten op een bepaalde indicator hoger of juist lager scoren. Daarom is het belangrijk om hetgeen wel voor handen is, zorgvuldig te duiden en eventueel aan te vullen met kwalitatieve methoden.

Ten derde moeten we opmerken dat alle data uit de regionale Monitor Brede Welvaart gemiddelden tonen. Ze zeggen dus weinig over de variëteit en spreiding tussen mensen in een bepaald gebied. De statistieken

leren ons wel wat over de verschillen tussen gemeenten, maar dus altijd op basis van gemiddelden. Dat levert een beperkt zicht op hoe de mogelijkheden voor een goed, kwalitatief leven zijn verdeeld onder de bevolking.

Ten slotte de vierde kanttekening, namelijk het beperkte aantal indicatoren dat in de Monitor Brede Welvaart is opgenomen. Met name de dimensie 'later' moet nog verder uitgewerkt worden. Er zitten nu nog veel indicatoren in die ook al in het 'Hier en Nu' zijn opgenomen. Het CBS hanteert strenge kwaliteitseisen en selecteert indicatoren vanuit een zevental criteria¹. De strikte eisen rondom datakwaliteit betekent dat het CBS inzet op vergelijkbare gegevens tussen regio's. Bruikbare regionale data blijven hierdoor onbenut; dergelijke bronnen zijn niet altijd voor alle regio's op dezelfde wijze beschikbaar. Dit gaat ten koste van het praktisch nut op regionaal niveau. Daarbij moet wel opgemerkt worden dat het CBS voornemens is om de regionale Monitor Brede Welvaart verder aan te vullen met eigen databestanden.

Beleidsimplicaties

De onderliggende scan levert een omvangrijke lijst met indicatoren en scores, maar wat betekent dat voor de beleidspraktijk? We stimuleren het gebruik van de Monitor Brede Welvaart als een manier om een breed, integraal beeld te vormen van de regionale 'stand van zaken'. De Monitor Brede Welvaart kan het beleid voor brede welvaartsontwikkeling voeden. Als methode voor monitoring is de Monitor Brede Welvaart nu (nog) niet geschikt om specifiek beleid te volgen en uitspraken te kunnen doen over het succes dan wel falen daarvan. De scan biedt geen pasklare antwoorden op specifieke beleidsvragen. De vraag is ook of dit wel de ambitie moet zijn in de doorontwikkeling van de methode. De Monitor Brede Welvaart moet immers juist een algemeen, integraal beeld geven.

We zien de Monitor Brede Welvaart als een hulpmiddel dat ondersteunend kan zijn in het vaststellen van uitdagingen, het formuleren van oplossingsrichtingen en het lerend evalueren. Het kan een afwegingskader bieden dat helpt om integrale keuzes te maken, en door te redeneren wat de gevolgen zijn van beleidskeuzes voor het heden en de toekomst.

De monitor biedt geen concreet antwoord op de vraag of en hoe gemeenten en regio's bepaalde thema's tegen elkaar kunnen of moeten 'afruilen'. Daarmee bedoelen we de balans tussen de aan elkaar gerelateerde positieve en negatieve veranderingen, bijvoorbeeld meer consumeren in het heden en minder sparen voor later. Deze afruilen kunnen zichtbaar worden tussen de drie dimensies, maar ook binnen een dimensie. Afruilen zijn een belangrijk onderdeel van het antwoord op de vraag of de brede welvaart 'per saldo' is toegenomen.

In de inleiding noemden we al de Sustainable Development Goals (SDG's), die (internationaal) gebruikt worden als vuistregels voor een duurzame toekomst. De indicatoren van de SDG's zijn vaak heel breed en niet of moeilijk toepasbaar op regionale of gemeentelijke schaal. Toch is het de moeite waard om de koppeling tussen de regionale monitor brede welvaart en de SDG's te onderzoeken. Op landelijke schaal is dat al wel gebeurd, maar voor de regio vraagt dit om meer doorontwikkeling.

Doorontwikkeling

¹ 1) de validiteit ten aanzien van het thema; 2) vergelijkbaarheid met de Monitor Brede Welvaart & Sustainable Development Goals; 3) betrouwbaarheid van de beschikbare bronnen; 4) tijdigheid; 5) volledigheid; 6) internationale vergelijkbaarheid van gegevens; 7) interne consistentie door de tijd.

Eind 2020 is de regionale Monitor Brede Welvaart van het CBS voor het eerst verschenen. In de komende jaren zal de monitor doorontwikkeld worden, zowel landelijk als regionaal. Dat betekent allereerst dat het CBS onderzoekt op welke manier zij nog aanvullingen kan doen op de huidige indicatoren en thema's.

Als Fries Sociaal Planbureau vinden we het belangrijk om maatwerk te leveren en toe te snijden op de verschillende regio's in Fryslân. Het is belangrijk om de resultaten van de scan in de regio te passen, door ook rekening te houden met regionale kenmerken die niet in de scan zijn opgenomen (zoals bijvoorbeeld de streekgeschiedenis en lokale cultuur). Daarnaast kan maatwerk ertoe leiden dat verschillende thema's uit de regionale Monitor Brede Welvaart aangevuld kunnen worden met nieuwe indicatoren, bijvoorbeeld het aandeel mensen dat in armoede leeft of de mate van eenzaamheid. We kunnen in de komende jaren met aanvullende cijfers een Friese schil om de Monitor Brede Welvaart leggen en daarmee de regionale monitor doorontwikkelen en passend maken voor de regio. Dat kunnen we bijvoorbeeld doen met data uit het Panel Fryslân, waarmee inwoners uit de provincie bevestigd worden over uiteenlopende onderwerpen. Het wordt daarmee wel lastiger om vergelijkingen met andere regio's te maken, maar het vergroot wel ons inzicht in het hier & nu en voedt het nadenken over later.

// GERAADPLEEGDE BRONNEN

Publicaties van het Fries Sociaal Planbureau (FSP)

Leven in Fryslân. (2019).

Brede welvaart in Fryslân. Eerste duiding van de CBS-monitor (2021).

Overige publicaties

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2020a). *Monitor Brede Welvaart & Sustainable Development Goals 2020*. Den Haag: CBS.

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2020b). *Regionale Monitor Brede Welvaart 2020*. Den Haag: CBS.

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2020c). *Materiële welvaart in Nederland in 2020*. Den Haag: CBS.

Horlings, E. en J.P. Smits (2019). *Conceptueel kader voor een regionale monitor brede welvaart*. Den Haag: CBS.

OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) (2011). *How's Life? Measuring Well-Being*.

Paris: OECD Publishing.

RIVM (Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu. (2016). *Volksgezondheidszorg.info: Levensverwachting*. Den Haag: RIVM.

RIVM (Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu. (2018). *Volksgezondheid Toekomst Verkenningen*. Den Haag: RIVM.

Stiglitz, J.E., A. Sen, and J.-P. Fitoussi (2009). *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*.

United Nations Economic Commission for Europe (2014). *Conference of European Statisticians Recommendations on Measuring Sustainable Development (CES)*. New York and Geneva: United Nations.

WCED (World Commission on Environment and Development) (1987). *Our common future*. Oxford: Oxford University Press.

Fries Sociaal Planbureau
Doelestraat 8a
8911 DX Leeuwarden
(058) 234 85 00
info@fsp.nl
www.fsp.nl

COLOFON

'Regionale Monitor Brede Welvaart in Noordoost Fryslân' is een uitgave van het Fries Sociaal Planbureau, mei 2021.

Auteurs

Wouter Marchand & Arlette Bickel

Begeleidingscommissie

Harjan Bruining, Marjan van der Feen,
Michiel Herweijer, Corry Vlasma, Jacco
Wiffers

Met dank aan

Marijn Molema, Keimpe Anema, Wilma de
Vries, Ymko Braaksma (allen FSP).